

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi laivaväen lääkärintarkastuksista

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki laivaväen lääkärintarkastuksista. Lain tarkoitus on edistää merenkulun turvallisuutta. Laivaväkeen kuuluvalla henkilöllä tehtävällä lääkärintarkastuksella varmistettaisiin henkilön terveydentilan soveltuvuus aluksella työskentelyyn. Lakia sovellettaisiin suomalaisella aluksella työskentelevään laivaväkeen. Lain soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät kuitenkin tietyt alustyypit, joilla ei pääasiallisesti kuljeteta matkustajia eikä rahtia. Näillä aluksilla työskenteleviltä ei olisi tarkoituksenmukaista edellyttää laivaväen lääkärintodistusta.

Nykytilaa vastaavasti laivaväen lääkärintodistusta ei edellytettäisi, jos työtä aluksella tehdään vain aluksen ollessa satamassa, tai tarkastus-, huolto- tai muuta näihin rinnastettavaa työtä tekevältä taikka esiintyvältä taiteilijalta, kun työskentely laivalla on tilapäistä.

Lailla selkeytettäisiin nykyistä lainsäädäntöä ja siirrettäisiin laivaväen lääkärintarkastuksia koskevat asetustasoiset säännökset lain tasolle perustuslain edellyttämällä tavalla. Lisäksi Liikenteen turvallisuusvirastolle eh-

dotetaan annettavaksi oikeus määrätä laivaväkeen kuuluva henkilö uuteen lääkärintarkastukseen tietyissä tilanteissa.

Aluksella työskentelevällä laivanisännällä olisi velvollisuus varmistaa, että kaikilla aluksella työskentelevillä olisi voimassa oleva laivaväen lääkärintodistus tai poikkeuslupa aluksella työskentelyyn. Laivatyökelpoisuutta osoittavat asiakirjat säilytettäisiin aluksella henkilön siellä työskentelyn ajan.

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksena lääkärintodistuksen tarkastamista tai säilyttämistä aluksella koskevan laivanisännän velvollisuuksien rikkominen sekä totuuden vastaisten laivaväkeen kuuluvan henkilön terveydentilaa koskevien tietojen antaminen tarkastavalle lääkärille. Laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksesta voitaisiin tuomita sakkorangaistukseen.

Esitysehdotus on valmisteltu kolmikantaisesti merimiesasiain neuvottelukunnassa.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
YLEISPERUSTELUT.....	3
1 JOHDANTO.....	3
2 NYKYTILA.....	3
2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	3
Asetus merimiehen lääkärintarkastuksista.....	3
Valvonta.....	6
Merimiesterveyskeskukset.....	6
Lääkärintarkastuksista pidettävä rekisteri.....	6
Merimieheltä vaadittava näkö- ja kuulokyky.....	7
Merimiehen lääkärintarkastuksista annetut ohjeet.....	7
Merenkulku- sekä muussa oppilaitoksessa laivatalouden koulutusohjelmassa opiskelevalta vaadittava terveys.....	7
Laivaväeltä vaadittavat pätevyyskirjat.....	8
Merimiesasiain neuvottelukunta.....	8
Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet.....	8
3 NYKYTILAN ARVIOINTI.....	9
4 KESKEISET EHDOTUKSET.....	10
5 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	10
5.1 Taloudelliset vaikutukset.....	10
5.2 Julkistaloudelliset vaikutukset.....	11
5.3 Terveysvaikutukset.....	11
6 ASIAN VALMISTELU.....	11
6.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto.....	11
6.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	11
7 RIIPPUVUUS KANSAINVÄLISISTÄ SOPIMUKSISTA JA VELVOITTEISTA SEKÄ MUISTA ESITYKSISTÄ.....	12
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	13
1 LAKIEHDOTUKSEN PERUSTELUT.....	13
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET.....	24
3 VOIMAANTULO.....	24
4 ESITYKSEN PERUSTUSLAIN MUKAISUUS JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	24
LAKIEHDOTUS.....	26
Laki laivaväen lääkärintarkastuksista.....	26

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Esityksen mukaan uuden lain säännöksiä laivaväen lääkärintarkastuksista sovellettaisiin suomalaisella aluksella työskentelevään laivaväkeen riippumatta työnteon perusteena olevasta oikeussuhteesta. Lakia sovellettaisiin työ- ja virkasuhteisten lisäksi laivalla työskenteleviin itsenäisiin ammatinharjoittajiin ja laivanisäntään sekä harjoittelijoihin ja työssäoppijoihin. Liikenteen turvallisuusviraston laivaväkeen kuuluvan henkilön laivatyökelpoisuudesta myöntämän poikkeusluvan säännöksiä ehdotetaan täsmennettäväksi. Esityksessä säädettäisiin laivaväen lääkärintarkastuksista nykyistä lääkärintarkastusasetusta kattavammin.

Kansainvälisen työjärjestön (ILO) uuden merenkulkualan työtä koskevassa yleissopimuksessa (2006) termi ”merimies” on korvattu termillä ”merenkulkija”. Merenkulkija on käsitteenä laajempi kuin, mitä merimiehen käsite on nykyisessä lääkärintarkastusasetuksessa. Merenkulkijan käsitettä (englanniksi seafarer) käytetään uusimmissa kansainvälisissä merityötä koskevissa sopimuksissa.

ILO:n merityösopimuksen sekä Euroopan yhteisön kansallisten varustamoyhdistysten keskusjärjestön (ECSA) ja Euroopan kuljetustyöntekijöiden liiton (ETF) merityötä koskevasta yleissopimuksesta, 2006, tekemän sopimuksen täytäntöönpanosta ja direktiivin 1999/63/EY muuttamisesta 16 päivänä helmikuuta 2009 annetun neuvoston direktiivin 2009/13/EY, niin sanotun EU:n merityödirektiivin määritelmien mukaan merenkulkijalla tarkoitetaan henkilöä, joka työsuhteessa tai muutoin toimii tai työskentelee jossakin ominaisuudessa aluksella, johon sopimusta sovelletaan. Koska määritelmä ei ole yksiselitteinen, sitä on pyritty täsmentämään ILO:n päätöslauselmassa vuonna 2006. Sen mukaan merenkulkijan käsitteen ulkopuolelle voivat jäädä aluksella satunnaisesti työskentelevät henkilöt. Jos työ aluksella on säännöllistä, mutta lyhytaikaista, voi kyse olla merenkulkijasta. Merkitystä ei välttämättä ole sillä, onko työ merkityksellistä merenkulun kannalta. Jos henkilöt viettävät aluksella säännöllisesti pidempiä aikoja ja vaikka heidän

tehtävänsä eivät liitykään merenkulkuun, heitä voidaan pitää merenkulkijoina ILO:n merityösopimuksen tarkoittamalla tavalla. Esi-merkiksi aluksen korjaamiseen ja ylläpitoon erikoistuneita henkilöitä, jotka työskentelevät määrättyllä aluksella sen liikennöidessä merellä, voidaan pitää merenkulkijoina. Päätöslauselmassa luetellaan tekijöitä, jotka pitäisi ottaa huomioon ratkaistaessa sitä, onko kyse merenkulkijasta vai ei. Tällaisia huomioon otettavia seikkoja ovat työtä tekevän henkilön aluksella oloaika, merellä työskentelyn säännöllisyys, pääasiallinen työntekopaikka (aluksella/maissa), aluksella tehdyn työn tarkoitus ja suojelun tarve.

Koska merenkulkijan käsite on kuitenkin suppeampi kuin laivaväen käsite, käytetään tässä laissa merenkulkijasta ja muista laivalla työskentelevistä henkilöistä käsitettä ”laivaväki”. Merenkulkija käsitteenä ei kata Suomen aluevesillä liikkuvilla aluksilla työskentelevää laivaväkeä.

2 Nykytila

Merimiehen lääkärintarkastusjärjestelmä koostuu merimieslääkäreistä, merimiesterveyskeskuksista ja merimiesten lääkärintarkastuksista, joita ovat alku- ja uusintatarkastus. Merimiesten lääkärintarkastusten tavoitteena on varmistaa, että merenkulkuammatteissa työskentelevät henkilöt kykenevät terveydentilansa puolesta suoriutumaan ammatin edellyttämistä tehtävistä vaarantamatta meriturvallisuutta tai omaa taikka muiden laivalla työskentelevien turvallisuutta. Välikäsitteenä tavoitteena on se, että ammattiin soveltumattomat henkilöt eivät lähtisi merille tai kouluttautuisi ammattiin, jossa eivät kuitenkaan voisi toimia.

2.1 Lainsäädäntö ja käytäntö

Asetus merimiehen lääkärintarkastuksista

Merimiehen lääkärintarkastuksista annettu sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetus (476/1980), jäljempänä *lääkärintarkastusasetus*, on annettu 18 päivänä kesäkuuta 1980.

Lääkärintarkastusasetuksessa säädetään merimiehille suoritettavien lääkärintarkastuksien lisäksi muun muassa työntajan velvollisuuksista, lääkärintodistuksesta ja sen säilyttämisestä, tietojen antamisesta lääkärintarkastusta varten, poikkeusluvasta sekä kielosta jatkaa laivatyössä.

Soveltamisala

Lääkärintarkastusasetusta sovelletaan 1 §:n 1 momentin mukaan henkilöön, joka otetaan työsopimus- tai virkasuhteeseen taikka muutoin toimeen sellaiseen alukseen, jossa tehtävään työhön sovelletaan merimieslakia (423/1978). Pykälän 2 momentin mukaan asetusta ei kuitenkaan sovelleta kalastusalukseen toimeen otettavaan työntekijään, jollei kalastusalus ole kannellinen avomerenpyyntiin käytettävä alus.

Merimieslakia sovelletaan lääkärintarkastusasetuksen 1 §:n mukaan työhön, jota työntekijä tekee sopimuksen perusteella työnantajalle tämän johdon ja valvonnan alaisena palkkaa tai muuta vastiketta vastaan suomalaisessa aluksella tai työnantajan määräyksestä väliaikaisesta muualla.

Lisäksi lääkärintarkastusasetuksen mukainen lääkärintarkastustodistus vaaditaan erityissääntelyn perusteella myös merenkulun pätevyyskirjoja hakevalta, kalastusaluksella työskentelevältä ja luotsilta. Merenkulun pätevyyskirjoja ei voida saada ilman, että hakija esittää selvityksen siitä, että hänellä on merimiesten terveydentilasta annettujen säännösten ja määräysten mukainen terveys. Merenkulun pätevyyskirjoista ja niiden myöntämisedellytyksistä säädetään laivaväestä ja aluksen turvallisuudesta annetussa laissa (1687/2009), jäljempänä *alusturvallisuuslaki*. Kalastusaluksella työskentelevältä vaadittavasta lääkärintarkastustodistuksesta säädetään eräiden kalastuslusten turvallisuudesta annetussa asetuksessa (65/2000) ja luotsien osalta luotsauslaissa (940/2003).

Käytännössä kaikilta ammattimaisessa merenkulussa toimivilta riippumatta siitä, työskenteleekö henkilö kotimaan- vai ulkomaanliikenteessä, vaaditaan merimieslääkärintodistus. Siten esimerkiksi kotimaanliikenteen laivurit, kuljettajat, koneenhoitajat, kansimiehet ja taloushenkilökunta ovat merimie-

hille tarkoitetun lääkärintarkastusjärjestelmän piirissä.

Merimiehelle tehtävät lääkärintarkastukset

Lääkärintarkastusasetuksen 2 §:ssä säädetään alkutarkastuksen, uusintatarkastuksen, merimieslääkäriin ja merimiesterveyskeskuksen määritelmät.

Alkutarkastus suoritetaan merimiesterveyskeskuksissa laivatyöhön ensimmäistä kertaa ulkomaanliikenteeseen pyrkiville tai merenkulkuoppilaitoksissa opintonsa aloittaville henkilöille. Jos alkutarkastus ulkomaanliikennettä varten joudutaan tekemään muualla kuin merimiesterveyskeskuksessa, tarkastus on uusittava merimiesterveyskeskuksessa kolmen kuukauden kuluessa. Lääkärintarkastusasetus keskittää alkutarkastukset ulkomaanliikennettä varten yksinomaan merimiesterveyskeskuksiin, jotta alkutarkastuksessa tarpeeksi laaja-alaisen osaamisen pohjalta voitaisiin tehdä oikeat päätelmät.

Uusintatarkastus on alkutarkastuksen jälkeinen merimiehen lääkärintarkastus, joka on suoritettava: 1) kun lääkärintarkastuksen ja toimen aloittamisen välillä on kulunut enemmän kuin kaksi vuotta, 2) ennen kuin toimessaolo on yhtäjaksoisesti jatkunut kaksi vuotta, 3) ennen kuin alle 18-vuotiaan työssäolo on jatkunut vuoden, 4) ennen toimeen palaamista työsopimus- ja virkasuhteen päätyttyä tai muun toimessaolon lakattua, jos henkilön terveydentilassa on tapahtunut muutoksia ja 5) jos henkilön toimessaolo on keskeytynyt tapaturman tai pitkäaikaisen sairauden vuoksi.

Uusintatarkastuksen voi tehdä merimieslääkäri muuallakin kuin merimiesterveyskeskuksessa merimiehen työskennellessä ulkomaanliikenteessä. Jos merimies työskentelee kotimaanliikenteessä, uusintatarkastuksen voi tehdä myös muu kuin merimieslääkäri.

Alkutarkastuksen ja uusintatarkastuksen tekee Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston (Valvira) tehtävään hyväksymä merimieslääkäri. Alkutarkastuksen kotimaanliikennettä varten voi tehdä merimieslääkäri myös muualla kuin merimiesterveyskeskuksessa sekä kotimaanliikenteen uusintatarkastuksen myös muu kuin merimieslääkäri.

Lääkärintodistus ja sen säilyttäminen sekä tietojen antaminen lääkärintarkastusta varten

Lääkärintarkastusasetuksen 7 §:ssä säädetään lääkärintodistuksesta. Alku- ja uusintatarkastuksen perusteella annettavan todistuksen tulee olla kirjoitettu sosiaali- ja terveysministeriön vahvistamalle mallilomakkeelle.

Todistuksesta tulee käydä ilmi, että työntekijä fyysiseltä ja psyykkiseltä terveydeltään on kelvollinen siihen toimeen, johon hän pyrkii, ja ettei hänellä ole sellaista vammaa tai sairautta, joka estää tai selvästi vaikeuttaa hänen työtään. Lisäksi todistuksesta on käytävä ilmi, että työntekijä ei sairasta tautia, jonka voidaan olettaa pahenevan laivatyössä tai vaarantavan muiden aluksella olevien henkilöiden terveyden. Milloin työntekijä ei ole täyttänyt 18 vuotta, on todistuksesta käytävä lisäksi ilmi, että toimeen ryhtyminen aluksella tai sen jatkaminen ei ole hänen terveydelleen taikka ruumiilliselle tai henkiselle kehitykselleen haitallinen.

Lääkärintarkastusasetuksen 8 §:ssä säädetään tietojen antamisesta lääkärintarkastusta varten. Pykälän 1 momentin mukaan työntekijän tulee lääkärintarkastuksessa esittää tarkastavalle lääkärille selvitys henkilöllisyydestään ja vahvistaa antamansa esitiedot nimikirjoituksellaan. Pykälän 2 momentin mukaan työntekijän suostumuksella on tarkastavalla lääkärillä ja Työterveyslaitoksella oikeus saada tietoja työntekijän aikaisemmasta terveydentilasta häntä aikaisemmin hoitaneilta lääkäreiltä, sairaaloilta ja laitoksilta. Tarkastuksen tehneen lääkärin on lähetettävä jäljennös lääkärintodistuksesta Työterveyslaitokselle.

Lääkärintarkastusasetuksen 9 §:ssä säädetään lääkärintodistuksen säilyttämisestä. Lääkärintodistus on annettava toimeen ottamisen jälkeen työnantajalle tai tämän sijaiselle. Työnantajan tai tämän sijaisen on säilytettävä lääkärintodistus ja luovutettava se takaisin työntekijälle toimessaolon päättyessä tai työntekijän siirtyessä toiseen alukseen.

Laivatyön poikkeuksellinen salliminen tai kieltäminen

Jos henkilön terveydentila ei tarkastavan lääkärin tutkimuksen perusteella täytä laivatyölle asetettuja vaatimuksia, lääkäri ei voi

todeta henkilöä soveltuvaksi aluksella työskentelyyn. Tällöin henkilö voi hakea poikkeuslupaa. Lääkärintarkastusasetuksen 10 §:n mukaan Liikenteen turvallisuusvirasto voi myöntää hakijalle poikkeusluvan toimia laivatyössä, vaikka hänet onkin uusinta- tai alkutarkastuksessa todettu laivatyöhön kelpaamattomaksi. Ennen poikkeusluvan myöntämistä Liikenteen turvallisuusviraston on pyydettävä asiasta Työterveyslaitoksen lausunto. Poikkeuslupa voidaan myöntää vain erityisen painavasta syystä henkilölle, jota ei ole todettu alkutarkastuksessa laivatyökel-poiseksi. Poikkeuslupa laivatyön jatkamiseen henkilölle, jota ei ole todettu uusintatarkastuksessa laivatyöhön kelpaavaksi, voidaan myöntää erityisestä syystä.

Vuosittain tarkastettavien merimiesten määrä on noin 6 000—7 000 kappaletta. Vuosittain poikkeuslupa-anomuksia tehdään noin 250—300 kappaletta. Eniten poikkeuslupia haetaan merimiehen näkövaatimuksista sekä diabeteksen perusteella. Poikkeuslupia myönnetään vuosittain noin 150 kappaletta. Eniten poikkeuslupia myönnetään merimiehen näkövaatimuksista (myös värinäkö) sekä diabeteksen ja verisuonisairauksien osalta. Poikkeuslupahakemuksista hylätään keskimäärin 10 prosenttia. Yleisimmin on hylätty mielenterveyssyiden tai näön perusteella haettuja poikkeuslupia. Kiellon aloittaa tai jatkaa meripalvelussa saa noin 30 henkilöä vuosittain. Muut poikkeuslupaa hakeneet voivat joko jatkaa entisissä työtehtävissään tai sitten heidän toimintaansa rajoitetaan laivatöiden, liikennealueen tai todistuksen voimassaolon osalta. Poikkeusluvan hinta on hakijalle 92 euroa ja luvan uusiminen maksaa 46 euroa. Kieltopäätös on hakijalle maksuton.

Liikenteen turvallisuusvirasto on velvollinen pyytämään Työterveyslaitoksen lausunnon poikkeuslupaa hakevan henkilön terveydellisestä soveltuvuudesta aiottuun tehtävään laivalla. Työterveyslaitos arvioi henkilön terveydentilan laivatyöhön niiltä osin, mitä haittoja terveydentilan vajavuus aiheuttaa meriturvallisuudelle ja muiden aluksella työskentelevien henkilöiden turvallisuudelle. Lisäksi Työterveyslaitos arvioi, aiheuttaako laivatyö vaaraa henkilön omalle terveydelle tai turvallisuudelle. Mikäli terveydelliset seikat eivät riittävästi ilmene hakemuksesta, Työterveyslaitos pyytää hakijaa toimittamaan lisäselvi-

tyksiä. Poikkeuslupan hakija voi itse jo hakuvaiheessa hakea uusia lisäselvityksiä koskien työ- ja toimintakykyään ja terveydentilaansa. Ammatillisen työkyvyn arvioinnin tekee käytännössä hoitava lääkäri tai työterveyshuolto.

Päätöksen henkilön laivatyökelpoisuudesta poikkeuslupatilanteissa tekee aina Liikenteen turvallisuusvirasto. Liikenteen turvallisuusvirasto käyttää Työterveyslaitoksen lausuntoa lääketieteellisen asiantuntijan antamana kokoavana arviona henkilön terveydentilasta, mutta ei ole sidottu Työterveyslaitoksen antamaan ehdotukseen henkilön laivatyökelpoisuudesta. Liikenteen turvallisuusvirasto tekee päätöksensä merenkulkuun liittyvän asiantuntemuksensa perusteella Työterveyslaitoksen terveydentilaa koskevan arvion pohjalta.

Laivatyöhön kelpuuttavasta lääkärintodistuksesta tai poikkeusluvasta huolimatta Liikenteen turvallisuusvirasto voi kieltää merimiehen laivatyön. Lääkärintarkastusasetuksen 11 §:n mukaan Liikenteen turvallisuusvirasto voi kieltää työntekijää jatkamasta ammatiaan toistaiseksi, jos on käynyt ilmeiseksi, ettei työntekijä terveyden heikkenemisen vuoksi enää täytä säädettyjä vaatimuksia. Pykälän mukaan Liikenteen turvallisuusviraston on ennen päätöksen tekemistä pyydetävä Työterveyslaitoksen ja merimiesasian neuvottelukunnan lausunto.

Työntekijällä on oikeus valittamalla hakea muutosta poikkeuslupaa koskevasta päätöksestä siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

Valvonta

Lääkärintarkastusasetuksen noudattamista valvovat merenkulku-, terveydenhuolto- ja työsuojeluviranomaiset.

Merimiesterveyskeskukset

Kansanterveyslain (66/1972) 14 a §:ssä säädetään kuntien tehtäväksi ylläpitää merimiehille näiden kotipaikasta riippumatta merimiesterveysdenhuoltoa, johon kuuluvat merimiehen terveydenhoito ja sairaanhoito sekä hammashuolto. Lisäksi kuntien tulee tuottaa merimiehille varustamon sijaintipaikkakunnasta riippumatta työnantajan järjestettäväksi määrättyjä työterveyshuoltopalveluja. Kan-

santerveysasetuksen 5 §:ssä (802/1992) säädetään 11 merimiesterveyskeskuksen sijaintipaikoiksi Hamina, Helsinki, Kemi, Kotka, Oulu, Pietarsaari, Pori, Rauma, Savonlinna, Turku ja Vaasa. Lisäksi säädetään erikseen siitä, että Ahvenanmaan maakunta tarjoaa merimiesten terveydenhuoltoa, joka järjestää työterveyshuoltoa.

Lääkärintarkastuksista pidettävä rekisteri

Merimiehen lääkärintarkastuksista pidettävästä rekisteristä säädetään merimiehen lääkärintarkastuksista pidettävästä rekisteristä annetussa laissa (25/1999). Merimiehen lääkärintarkastuksissa annetuista lääkärintodistuksista pidetään Työterveyslaitoksessa valtakunnallista rekisteriä. Rekisterin tarkoituksena on edistää työntekijöiden laivatyökelpoisuuden sekä terveydentilan arviointia ja seurantaa, merimieslääkäreiden toiminnan yhdenmukaisuutta sekä työntekijöiden yleiseen terveyteen kohdistuvaa tieteellistä tutkimustoimintaa. Työterveyslaitoksen rekisteriin tallennetaan noin 6 000–7 000 lääkärintodistusta vuosittain.

Lääkärintodistuksesta rekisteriin tallennetaan tarkastetun henkilön nimi, muut tunnistetiedot ja yhteystiedot sekä laivatyökelpoisuuden arviointia varten tarpeelliset tiedot tarkastetun fyysisestä terveydestä, mielenterveydestä, näkö- ja kuulokyvystä sekä sairauksista.

Lääkärintarkastusrekisteri palvelee merimiesten laivatyökelpoisuuden arviointia. Se mahdollistaa merimiesten terveydentilan seurannan ja valvonnan. Lisäksi rekisterin avulla on mahdollista vaikuttaa ennalta estävästi siihen, ettei työntekijä, jonka lääkäri on arvioinut palvelukseen kelpaamattomaksi, pyri hakeutumaan tarkastukseen toiselle lääkärielle ja kenties salaamaan joitakin edellisessä lääkärintarkastuksessa esille tulleita omalta kannaltaan haitallisia seikkoja. Lisäksi rekisteri antaa pohjaa ennaltaehkäisevän terveydenhuollon kehittämiseen.

Työntekijän suostumuksella rekisteristä voidaan antaa tarkastavalle lääkärielle tietoja työntekijän aikaisemmasta terveydentilasta. Liikenteen turvallisuusvirastolla on lisäksi oikeus saada rekisteristä työntekijän laivatyökelpoisuutta koskevan päätöksen tekemistä varten tarpeelliset tiedot.

Lain 2 §:n mukaan merimiehen lääkärintarkastuksen tehneen lääkärin on lähetettävä jäljennös lääkärintodistuksesta Työterveyslaitokselle. Tämä velvoitteen täyttäminen edistää Työterveyslaitokselle annetun asian-
tuntijatehtävän toimeenpanoa ja täyttää Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1946 hyväksymän merenkulkijan lääkärintarkastusta koskevan sopimuksen (N:o 73) vaatimuksen henkilön oikeudesta saada laivanvarustajasta tai laivanvarustajain tai merenkulkijain järjestöistä riippumaton lääkärintarkastus laivatyökelpoisuudesta.

Merimieheltä vaadittava näkö- ja kuulokyky

Merimieheltä vaadittavasta näkö- ja kuulokyvystä 16 päivänä tammikuuta 1985 annetulla sosiaali- ja terveysministeriön päätöksellä (70/1985), jäljempänä *näkö- ja kuulokyky päätöksen*, joka on annettu lääkärintarkastusasetuksen 7 §:n 2 momentin 3 kohdan nojalla, säädetään tarkemmin merimiehen näkökyvystä, värinäöstä ja kuulokyvystä.

Näkö- ja kuulokyky päätöksen 1 §:n mukaan merimiehellä tulee olla vähimmäisarvot täyttävä näkökyky silmälasilla tai ilman lasia Snellenin tauluilla tutkittuna. Kansienkilökunnalta vaaditaan tarkempaa näöntarkkuutta kuin konehenkilökuntaan ja muuhun henkilökuntaan kuuluvilta. Alkutarkastuksessa ja uusintatarkastuksessa vaatimukset ovat hieman tiukemmat, jos henkilö ei ole edellisen viiden vuoden aikana ollut merimiestöimessä. Lisäksi kansienkilökuntaan kuuluvalla tulee olla normaali värinäkö Boström-Kugelbergin taulustolla tai vastaavalla menetelmällä tutkittuna ja normaali näkökenttä Dondersin menetelmällä tutkittuna.

Näkö- ja kuulokyky päätöksen 2 §:n mukaan merimiehellä tulee olla taulukon mukainen kuulokyky. Kansi- ja konehenkilökunnalle riittävän kuulokyvyn raja on asetettu korkeammaksi kuin muulle henkilökunnalle esimerkiksi taloushenkilökunnalle. Uusintatarkastuksessa vaatimukset ovat hieman alemmat, jolloin henkilökunnan puhekuulo voidaan tietyissä tapauksissa tutkia kuulokojeella.

Lisäksi näkö- ja kuulokyky päätöksen 3 §:n mukaan työntekijällä ei saa olla sellaista sil-

mä- tai korvasairautta tai -vammaa, joka voi vaikuttaa hänen kelpoisuuteensa laivatyöhön.

Merimiehen lääkärintarkastuksista annetut ohjeet

Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut vuonna 2005 lääkärintarkastusasetuksessa tarkoitettuja merimiehen lääkärintarkastuksia koskevat ohjeet (Oppaita 2005:3). Opas sisältää tarkempia ohjeita muun muassa työolosuhteiden merkityksestä terveydentilan arvioinnissa, terveydellisistä vaatimuksista laivatyöhön, laivatyön poikkeuksellisesta sallimisesta tai kieltämisestä sekä ohjeita lääkärintarkastuksen suorittamiseen ja lomakkeiden täyttöohjeita.

Merenkulun oppilaitoksessa sekä laivatalouden koulutusohjelmassa muussa oppilaitoksessa tai ammattikorkeakoulussa opiskelevalta vaadittava terveys

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (630/1998) 27 §:ssä säädetään opiskelijoiden terveydentilavaatimuksista. Opiskelijaksi ei voida ottaa sellaista henkilöä, jonka sairaus tai vamma on ilmeisesti esteenä koulutukseen osallistumiselle. Opiskelijaksi pyrkivän tulee antaa koulutuksen järjestäjälle opiskelijaksi ottamisen arvioinnin edellyttämät terveydentilaansa koskevat tiedot.

Merenkulun oppilaitoksessa annetaan merenkulun sekä merenkulkuun liittyvien alausalan ja ravitsemispalvelujen ammatillista peruskoulutusta kouluasteella. Yhteisvalinnan kautta merenkulun opiskelijaksi valitulta vaaditaan, että hän esittää lääkärintodistuksen kuukauden kuluessa opintojen aloittamisesta.

Vastaavia säännöksiä ei ole ammattikorkeakouluopintojen osalta, vaikkakin näiden oppilaitosten opiskelijoilta käytännössä edellytetään merimiehen lääkärintodistusta soveltuvuudesta aluksella työskentelyyn.

Hotelli-, ravintola- ja catering-alan ammatilliseen peruskoulutukseen sekä ammattikorkeakouluopintoihin voi myös kuulua valinnaisia laivatyöhön tai -muonitukseen liittyviä opintojaksoja, joihin kuuluu työskentelyjakso alusolosuhteissa. Jo nykyisellään lai-

vatalouden koulutusohjelmaan hakeutuvilta edellytetään merimiehen lääkärintodistusta.

Laivaväeltä vaadittavat pätevyyskirjat

Laivaväen pätevyyskirjoista säädetään alusturvallisuuslaissa. Lakia sovelletaan suomalaiseen alukseen ja suomalaisella aluksella työskentelevään laivaväkeen sekä suomalaisen aluksen laivanisäntään. Lain 17 §:n nojalla Liikenteen turvallisuusvirasto myöntää pätevyyskirjan.

Kaikki rahti, lasti- ja säiliöaluksilla sekä lauttaliikenteessä työskentelevät henkilöt ovat pätevyyskirjajärjestelmän piirissä. Sitä vastoin matkustaja-aluksilla pätevyyskirjaa vaaditaan vain Liikenteen turvallisuusviraston määräämän miehitystodistuksen mukaiselle määrälle työntekijöitä.

Pätevyyskirjan myöntämisen edellytyksenä on, että hakija muun muassa terveydeltään täyttää pätevyyskirjan saamisen edellytykset. Pätevyyskirjan saamiseksi merimiehen on käytävä merimiehen lääkärintarkastuksessa sekä esitettävä hyväksytty merimiehen lääkärintodistus lupaviranomaisena toimivalla Liikenteen turvallisuusvirastolle.

Merimiesasiain neuvottelukunta

Merimiesasiain neuvottelukunnasta annetun työministeriön asetuksen (858/2007) mukaan merenkulkijoiden työ- ja sosiaaliin oloihin liittyvän lainsäädännön yleisen kehityksen sekä merenkulkijoiden työoloihin liittyvien erityiskysymysten käsittelyä varten on työ- ja elinkeinoministeriön yhteydessä valmistelu-, neuvottelu- ja lausunnonantolimeinä merimiesasiain neuvottelukunta (MAN). Neuvottelukunnan alaisena toimii merenkulun terveysjaosto. Merenkulun terveysjaosto käsittelee merimiehen terveydenhuoltojärjestelmää ja erityisesti merimiehen lääkärintarkastukseen liittyviä periaatteellisia kysymyksiä. Merenkulun terveysjaoston puheenjohtajana toimii neuvottelukunnan sosiaali- ja terveysministeriötä edustava jäsen. Terveysjaoston yhden asiantuntijajäsenen, jonka neuvottelukunta nimeää Työterveyslaitoksen esi-

tyksestä, on oltava perehtynyt merimiesten työterveyshuoltoon.

Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet

Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimukset

Suomi on ratifioinut vuonna 1956 Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimuksen nro 73 Merenkulkijain lääkärintarkastuksesta (1946). Merimiesten säännöllinen lääkärintarkastus perustuu nykyään tähän yleissopimukseen. Yleissopimus on saatettu voimaan Kansainvälisen työkonferenssin vuonna 1946 hyväksymän, merenkulkijain lääkärintarkastusta koskevan sopimuksen voimaansaattamisesta annetulla asetuksella (275/1956) ja se on julkaistu Suomen säädöskokoelman sopimussarjassa (SopS 7/1956).

Uusi Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimus merenkulkualan työstä (2006), jäljempänä *ILO:n merityösopimus*, hyväksyttiin 23 helmikuuta 2006 Genevessä ILO:n yleiskokouksessa. Uudessa sopimuksessa merimiehen lääkärintodistuksesta määrätään säännössä 1.2. Sääntely vastaa pitkälti aikaisempaa Kansainvälisen työjärjestön (ILO) sopimusta asiasta. ILO:n merityösopimuksen A 1.2 osiossa kohdan 6 mukaan jokaisessa lääkärintodistuksessa on kuulo- ja näkökyvyn ohella erityisesti todettava värinäöstä, että värinäöstä ovat kaikilta osin tyydyttävä, jos kyseisen merenkulkijan suunnitelluissa työtehtävissä puutteellinen värinäkö haittaisi todennäköisesti työn suorittamista. ILO:n merityösopimuksen A 1.2 kohdan 8 mukaan kii-reellisissä tapauksissa viranomaisen voi antaa merenkulkijalle luvan työskennellä ilman voimassa olevaa lääkärintodistusta seuraavaan sellaiseen poikkeamissatamaan asti, jossa merenkulkija voi saada lääkärintodistuksen laillistetulta lääkäriltä edellyttäen, että kyseisellä merenkulkijalla on hallussa äskettäin vanhentunut lääkärintodistus, ja tällaisen luvan voimassaoloaika ei ylitä kolmea kuukautta.

Lisäksi ILO:n merityösopimuksen A 1.2 kohdan 5 mukaan merenkulkijalle, jolta todistus on evätty tai jolla on ollut työkyvyssä jokin rajoitus, erityisesti ajan, työalan tai liikenne-alueen suhteen, on annettava tilaisuus

käydä uudessa tarkastuksessa, jonka tekee toinen riippumaton lääkäri tai riippumaton lääketieteellinen asiantuntija (niin sanottu second opinion -asia).

Uutena asiana ILO:n merityösopimuksen A 1.2 kohdassa 10 edellytetään, että vakituisesti kansainvälisessä liikenteessä käytettävillä aluksilla työskentelevien merenkulkijoiden lääkärintodistukset on annettava ainakin englannin kielellä.

Suomen lainsäädäntöä joudutaan tarkistamaan lähinnä merimiehen lääkärintodistuksessa käytetyn kielen osalta.

Kansainvälinen merenkulkujärjestö (IMO)

Kansainvälinen merenkulkujärjestö (IMO) hyväksyi vuonna 1978 kansainvälistä merenkulkijoiden koulutusta, pätevyyskirjoja ja vahdinpitoa koskevan yleissopimuksen (International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers), jäljempänä *STCW-yleissopimus*. Uusittu yleissopimus on tullut voimaan 1 päivänä helmikuuta 1997. Sopimuksen määräyksiä on alettu soveltaa asteittain siten, että sopimusta on sovellettu kokonaisuudessaan 1 päivästä helmikuuta 2002. *STCW-yleissopimus* sisältää osittain samoja määräyksiä kuin ILO:n yleissopimus.

STCW-yleissopimus edellyttää, että merimieslääkärit ovat kansallisen viranomaisen valtuuttamia. Lisäksi se sisältää myös suosituksia merenkulkijan näkö- ja kuulokyvystä sekä peruseriaatteista koskien merenkulkijan terveydelle asetettuja vähimmäisvaatimuksia.

Euroopan unionin lainsäädäntö

Neuvosto on 31 päivänä maaliskuuta 1992 antanut direktiivin 92/29/ETY terveydelle ja turvallisuudelle asetettavista vähimmäisvaatimuksista aluksilla tapahtuvan sairaanhoidon parantamiseksi. Direktiivin tavoitteena on turvata merenkulkijoiden sairaanhoito. Aluksella on monia vaaratekijöitä ja erityisesti aluksen maantieteellisen eristäytyneisyyden vuoksi direktiivi kiinnittää erityistä huomiota turvallisuuteen ja terveyteen. Direktiivin mukaan huomiota on kiinnitettävä siihen, että

aluksilla on riittävästi lääkintatarvikkeita, jotka pidetään asianmukaisessa kunnossa ja tarkastetaan säännöllisin väliajoin työntekijöille tarpeellisen sairaanhoidon saamiseksi merellä. Direktiivin 1 artiklassa säädetään määritelmästä, 3 artiklassa vasta-aineista, 4 artiklassa vastuun jakautumisesta, 5 artiklassa tiedottamisesta ja koulutuksesta, 6 artiklassa lääkärin radioteitse antamasta neuvonnasta ja 7 artiklassa tarkastuksista. Direktiivin 2 artiklassa säädetään lääkkeistä ja lääkintävälineistä, hoitotoimenpidetiloista ja lääkäristä.

Euroopan parlamentti ja neuvosto ovat 19 päivänä marraskuuta 2008 antaneet direktiivin 2008/106/EY merenkulkijoiden vähimmäiskoulutuksesta. Direktiivin tavoitteena on varmentaa merenkulun turvallisuus ja panna täytäntöön Euroopan unionissa *STCW-yleissopimuksen* ja -koodin pakottavat määräykset. Nimensä mukaisesti direktiivissä säädetään koulutusvaatimuksista ja muun muassa toisen Euroopan unionin jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen antaman pätevyyskirjan hyväksymisestä toisessa jäsenmaassa. Direktiivin 10 artiklassa säädetään terveydentilaa koskevista vaatimuksista. Direktiivin 10 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on asetettava merenkulkijoiden terveydentilaa koskevat vaatimukset, erityisesti näön ja kuulon osalta. Lisäksi 10 artiklan 3 kohdassa säädetään, että pätevyyskirjan hakijan on esitettävä riittävä näyttö muun muassa siitä, että hän täyttää jäsenvaltion asettamat terveydentilaa koskevat vaatimukset, erityisesti näön ja kuulon osalta, ja hänellä on jäsenvaltion toimivaltaisen viranomaisen hyväksymän, asianmukaisesti pätevöityneen lääkärin antama voimassaoleva todistus terveydentilastaan.

3 Nykytilan arviointi

Kansainvälisen työjärjestön (ILO) uudistettu yleissopimus merityöstä sallii erivapauden merimiehen lääkärintodistusvaatimuksesta enintään kolmeksi kuukaudeksi eli työskenteilyn ilman voimassaolevaa lääkärintodistusta laivalla, jos tämän lääkärintodistus on äskettäin vanhentunut. Sopimuksen mukaan pakottavista syistä toimivaltainen viranomainen voi edellä mainittujen edellytysten täytyttyessä

sallia merenkulkijan työskennellä ilman voimassa olevaa lääkärintodistusta seuraavaan poikkeamissatamaan asti, jossa merenkulkija voi hankkia pätevän lääkärin antaman lääkärintodistuksen. Tämä määräys edellyttää Suomen lainsäädännön muuttamista siten, että sääntely vastaisi ILO:n yleissopimuksen määräyksiä.

Uutena asiana yleissopimuksen A 1.2 kohdassa 10 edellytetään, että vakituisesti kansainvälisessä liikenteessä käytettävillä aluksilla työskentelevien merenkulkijoiden lääkärintodistukset on annettava ainakin englannin kielellä. Tällaista velvoitetta lääkärintarkastusasetus ei kuitenkaan sisällä.

Pääsääntöisesti Suomen lipun alla työskenteleviltä merimiehiltä vaaditaan suomalainen merimiehen lääkärintodistus. Liikenteen turvallisuusvirasto on käytännössä hyväksynyt myös muissa Euroopan talousalueen (ETA) jäsenmaissa annetun merenkulkijan lääkärintodistuksen. Myös muissa kuin Euroopan talousalueen jäsenmaissa annettuja merimiehen lääkärintodistuksia on joissain tapauksissa hyväksytty.

Esitys ei muuta Kansainvälisen työjärjestön (ILO) ja muiden kansainvälisten sopimuksien ja Suomen nykykäytännön mukaisia merenkulkijan säännöllisiä lääkärintarkastuksia.

4 Keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki laivaväen lääkärintarkastuksista.

Lakia sovellettaisiin aluksella työskentelevään laivaväkeen. Laajalla soveltamisalalla pyritään siihen, että kaikki aluksella työskentelevät ovat oikeussuhteen luonteesta, työ-, virka- tai muu sopimussuhde, riippumatta samassa asemassa terveydentilavaatimusten suhteen. Lain soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät kuitenkin tietyt alustyyppit, joilla ei pääasiallisesti kuljeteta matkustajia eikä rahia. Näillä aluksilla työskenteleviltä ei olisi tarkoituksenmukaista edellyttää laivaväen lääkärintodistusta. Lisäksi lain soveltamisalan ulkopuolelle jäisivät tiettyjä tilapäisiä töitä tekevät.

Ehdotetulla lailla selkeytettäisiin nykyistä lainsäädäntöä säätämällä laivaväen lääkärintarkastuksiin osallistumisvelvollisista aieman hajanaisen sääntelyn sijaan annettavassa

uudessa laissa. Lisäksi laivaväen lääkärintarkastuksista johtuvat oikeudet ja velvollisuudet siirrettäisiin lain tasolle perustuslain edellyttämällä tavalla.

Lääkärintodistus olisi annettava suomeksi tai ruotsiksi ja tarkastettavan henkilön pyynnöstä englanniksi ulkomaanliikennettä varten. Lisäksi Liikenteen turvallisuusvirastolle ehdotetaan annettavaksi oikeus määrätä laivaväkeen kuuluva henkilö uuteen lääkärintarkastukseen tietyissä tilanteissa.

Esitys vaikuttaisi varustamoille ja työnantajille säädettyihin velvoitteisiin siten, että laivanisännän velvollisuus tarkastaa aluksella työskentelevien henkilöiden soveltuvuus laajennettaisiin koskemaan itsenäisiä ammatinharjoittajia sekä harjoittelijoita tai työssäoppijona aluksella työskenteleviä. Lisäksi aluksella työskentelevältä laivanisännältä edellytettäisiin nykytilasta poiketen laivaväen lääkärintarkastukseen osallistumista.

Esitysehdotuksella säädettäisiin rangaistavaksi laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksena laivanisännän todistuksen tarkastamistai säilyttämisvelvollisuuden rikkominen sekä totuudenvastaisten tietojen antaminen laivaväkeen kuuluvan henkilön terveydentilasta tarkastavalle lääkärille. Laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksesta voitaisiin tuomita sakkorangaistukseen.

Ehdotetulla lailla kumottaisiin merimiehen lääkärintarkastuksista annettu sosiaali- ja terveysministeriön asetus.

5 Esityksen vaikutukset

5.1 Taloudelliset vaikutukset

Suomessa on vajaa 10 000 merenkulkijaa, jotka joutuvat käymään lääkärintarkastuksissa ammattinsa asettamien terveysvaatimusten vuoksi pääsääntöisesti kahden vuoden välein. Aluksilla työskentelee vuosittain lisäksi noin 100—200 itsenäistä ammatinharjoittajaa sekä noin 300 harjoittelijaa tai työssäoppijaa. Nykykäytäntöä työntäjän korvausvelvollisuudesta ei esityksellä muutettaisi, joten esityksestä täten aiheutuisi lisäkustannuksia.

Kansanterveysasetuksessa (802/1992) on säädetty, että Haminan, Helsingin, Kemin, Kotkan, Oulun, Pietarsaaren, Porin, Rauman, Savonlinnan, Turun ja Vaasan kaupungin

kuuluu huolehtia kansanterveystilain 14 a §:ssä säädetyistä tehtävistä, muun muassa merimiehen terveydenhoidosta ja työterveyshuoltopalveluista. Näissä kaupungeissa on merimiesterveyskeskukset, jotka huolehtivat merimiesten terveydenhuollosta ja työterveyshuollosta.

Ahvenanmaan maakunnan osalta on säädetty erikseen merimieskeskuksesta, joka tuottaa vastaavat terveyspalvelut. Lisäksi säädetään erikseen siitä, että Ahvenanmaan maakunta tarjoaa merimiesten terveydenhuoltoa samoilla ehdoilla.

5.2 Julkistaloudelliset vaikutukset

Esityksen mukaisesti lääkärintodistus pitäisi laatia tarkastettavan henkilön pyynnöstä englanniksi ulkomaanliikennettä varten. Suomessa 5 päivänä toukokuuta 2004 käytönotetut merimiehen lääkäritarkastuslomakkeet perustuvat kansainväliseen ohjeistukseen ja ne ovat saatavilla suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Lomakkeiden ulkoasu pitäisi kuitenkin päivittää uuden lain mukaiseksi. Lisäksi lomakkeiden saatavuus eri kielillä olisi varmistettava. Näistä toimenpiteistä voi aiheutua vähäisiä kustannuksia viranomaisille.

5.3 Terveysvaikutukset

Laivaväen lääkärintarkastuksen tavoitteena on varmistaa, että merenkulkuammateissa työskentelevät henkilöt kykenevät terveydentilansa puolesta suoriutumaan ammatin edellyttämistä tehtävistä vaarantamatta meriturvallisuutta tai omaa tai muiden aluksella työskentelevien turvallisuutta. Säännöllisillä terveystarkastuksilla on myös laivatyökelpoisuutta edistävä vaikutus, mahdollisten sairauksien ennalta ehkäisemisen ja varhaisen toteutuksen kannalta. Työolot laivassa ovat poikkeukselliset. Fyysiset työolosuhteet, eristyisyys normaaleista kanssakäymisen muodoista (perhe, sukulaiset ja ystävät), poikkeavat työajat, liikkuminen erilaisissa ilmasto-olosuhteissa aikavyöhykkeet ylittäen muodostaa oman erityisen työympäristönsä. Ammatillisen työkyvyn ohella edellytetään yhteistyö- ja sopeutumiskykyä erilaisiin ti-

lanteisiin, mikä asettaa ammatin harjoittamiselle erityisiä vaatimuksia.

Laivaväen lääkärintodistusjärjestelmän tarkoitus olisi varmistaa, että aluksella työskentelevät henkilöt olisivat sillä tavoin perusterveitä, että he hälytyksen tullessa pystyvät pelastautumaan itsenäisesti. Laivalla työskentelevän tulisi kyetä hätätilanteessa toimimaan yhteistyössä muiden aluksella olevien kanssa tehokkaasti, jotta ihmisten ja aluksen turvallisuus saataisiin varmistettua sekä ympäristövahingot ehkäistyä. Tästä syystä esitysehdoituksella laajennettaisiin laivaväen lääkärintodistuksen vaatimus koskemaan pääsääntöisesti kaikkia laivalla työskenteleviä lukuun ottamatta tiettyjä tilapäisiä töitä tekeviä. Uudistuksella tarkoituksena on parantaa henkilön omaa turvallisuutta sekä laajemmin alusturvallisuutta.

6 Asian valmistelu

6.1 Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Esitysehdoista on valmisteltu kolmikantaisesti työ- ja elinkeinoministeriössä toimivan merimiesasian neuvottelukunnan alaisessa terveysjaostossa, joka toimii sosiaali- ja terveysministeriön johdolla. Terveysjaostossa ovat edustettuina sosiaali- ja terveysministeriön lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö, Työterveyslaitos, Liikenteen turvallisuusvirasto sekä alan keskeiset työmarkkinajärjestöt. Asiaa on käsitelty lisäksi Merimiesasian neuvottelukunnassa, jossa ovat edustettuina alan keskeiset työnantaja- ja työntekijäjärjestöt.

6.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Esityksestä on pyydetty oikeusministeriön, puolustusministeriön, sisäasiainministeriön, valtiovarainministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Suomen Yrittäjät ry:n lausunnot, yhteensä 6 lausuntoa. Lausuntokierros on kolmikantakäsittelystä johtuen toteutettu suppeamuotoisena.

Oikeusministeriö on lausunnossaan todennut, että esitysehdoituksen perustuslainmukaisuuden arvioinnissa tulisi selkeämmin erottaa

toisistaan laivaväen lääkärintarkastusten ja toisaalta tarkastuksissa annettavien henkilötietojen perustuslainmukaisuutta koskevat arviot. Vaikkakin pakollisella lääkärintarkastuksella on lähtökohtaisesti hyväksyttävät syyt alusturvallisuuden kannalta, tulisi lääkärintarkastuksen laajuus sitoa henkilön tehtäviin aluksella. Henkilön terveyteen liittyvää soveltuvuutta koskeva perussäännös tulisi sisällyttää lakiin. Perussäännökseen yhteyteen tulisi siirtää esitetty asetuksenantovaltuus laivaväen näkö-, kuulo-, värinäkö- ja muista terveysvaatimuksista. Lisäksi oikeusministeriö on esittänyt täsmennettäväksi ehdotettua rangaistussäännöstä.

Puolustusministeriö katsoo, että lakiehdotuksen soveltamisalan rajaus on puolustusvoimia koskevilta osin asianmukainen. Sisäasiainministeriö toteaa lausunnossaan, että tällä hetkellä poliisilla käytettävissä olevat alukset ovat enintään 10 metrin pituisia. Siltä varalta, että poliisilla olisi jatkossa käytössään yli 10 metrin pituisia aluksia, tulisi soveltamisalarajauksista laajentaa myös yli 10 metrisiin aluksiin. Valtiovarainministeriö toteaa lausunnossaan, ettei esityksellä ole merkittäviä valtionaloudellisia vaikutuksia, eikä sillä muutettaisi nykyistä työterveyshuollon korvausjärjestelmää. Valtiovarainministeriö kannattaa esitysehdotuksen 2 §:n soveltamisalarajauksista, jonka mukaan valtiotyönantajan kannalta keskeiset turvallisuustoimialat, kuten puolustusvoimat, rajavartiolaitos, poliisi ja tulli jäisivät pääosin esitysehdotuksen soveltamisalan ulkopuolelle. Opetus- ja kulttuuriministeriö on katsonut lausunnossaan, että esityksen perusteluihin tulisi selkiyttää se, tarkoitetaanko harjoittelijalla ammattikorkeakouluopiskelijan lisäksi myös ammatillisessa peruskoulutuksessa olevaa työssäoppijaa. Esitysehdotuksen soveltamisalaa ehdotetaan myös tältä osin täsmennettäväksi.

Suomen yrittäjät ry. ei vastusta esitystä. Suomen yrittäjät ry:n mielestä aluksella itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat henkilöt voitaisiin katsoa työntekijään rinnastettaviksi yrittäjiksi, joten heidän kohtelunsa eri tavalla työnantajan edellyttämän lääkärintarkastuksen korvausvelvollisuuden suhteen ei olisi perustelua.

Lausunnossa esitetyt huomautukset on mahdollisuuksien mukaan otettu huomioon ehdotusta viimeisteltäessä.

7 Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista ja velvoitteista sekä muista esityksistä

Esityksessä on otettu huomioon merityötä koskeva ILO:n yleissopimus (2006), jonka 94. työkonferenssi on hyväksynyt 23 päivänä helmikuuta 2006. Euroopan unionin neuvosto on 7 päivänä kesäkuuta 2007 tehnyt päätöksen jäsenvaltioiden valtuuttamisesta ratifioimaan, Euroopan yhteisön edun vuoksi, merityötä koskeva Kansainvälisen työjärjestön vuonna 2006 antaman yleissopimuksen (2007/431/EY). Päätöksen 2 artiklassa jäsenvaltioita kehoitetaan toteuttamaan tarvittavat toimet yleissopimuksen ratifiointikirjojensa tallettamiseksi Kansainvälisen työtoimiston pääjohtajan haltuun mahdollisimman pian ja mielellään ennen 31 päivää joulukuuta 2010. Yleissopimus ei ole tullut vielä kansainvälisesti voimaan. Yleissopimus tulee voimaan kahdentoista kuukauden kuluttua siitä päivästä, kun sen on ratifioinut vähintään 30 valtiota, joiden yhteenlaskettu osuus koko maailman kauppalaivaston vetoisuudesta on vähintään 33 prosenttia. Suomea velvoittaa kuitenkin ILO:n aikaisempi merenkulkijain lääkärintarkastus (1946) -yleissopimus, johon uusi konsolidoitu yleissopimus terveydentilaa koskevat säännökset perustuvat.

ILO:n merityösopimuksen kansallista ratifiointia valmistelee ja koordinoi työ- ja elinkeinoministeriö. Sopimuksen edellyttämät lainsäädäntömuutokset valmistelee kukin ministeriö omalla hallintoalallaan. Tämä esitys on osa kokonaisuutta, jolla luotaisiin ILO:n merityösopimuksen ratifiointiedellytykset.

Lisäksi sosiaali- ja terveysministeriössä valmistellaan uutta terveydenhuoltolakia, jolla yhdistettäisiin nykyinen kansanterveyslaki (66/1972) ja erikoissairaanhoidonlaki (1062/1989). Nyt annettavassa esityksessä ei nykyistä lääkärintarkastusasetusta vastaavasti enää säädettäisi merimiesterveyskeskuksen määritelmästä, koska asiasta säädetään kansanterveyslaissa (66/1972) ja -asetuksessa (802/1992). Kansanterveyslain 14 a §:ssä säädetään kunnan velvollisuudesta järjestää merimiesterveydenhuolto ja järjestämisvastuullisista kunnista säädetään kansanterveysasetuksen 5 §:ssä. Säännöksen mukaan merimiesterveyskeskuksia on Haminassa, Hel-

singissä, Kemissä, Kotkassa, Oulussa, Pietarsaareissa, Porissa, Raumassa, Savonlinnassa, Turussa ja Vaasassa. Lisäksi säädetään erikseen merimiesten terveydenhuollosta Ahvenmaan maakunnassa. Nämä kansanterveyslain ja -asetuksen merimiesterveyskeskuk-

sia koskevat säännökset sisällytettäisiin uuteen terveydenhuoltolakiin. Hallituksen esitys Eduskunnalle terveydenhuoltolaiksi (HE 90/2010 vp) annettiin 11 päivänä kesäkuuta 2010.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

1 §. Tarkoitus. Pykälässä määriteltäisiin lain tarkoitus. Ehdotuksen mukaan lain tarkoituksena olisi edistää merenkulun turvallisuutta säättämällä laivaväkeen kuuluvalla henkilölle tehtävistä lääkärintarkastuksista. Laivaväen lääkärintarkastusjärjestelmään kuuluvat lääkärintarkastusten lisäksi olennaisena osana merimiesterveyskeskukset sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston hyväksymät itsenäisinä ammatinharjoittajina toimivat merimieslääkärit, jotka tekevät laivaväen lääkärintarkastuksia joko merimiesterveyskeskuksissa, terveyskeskuksissa tai yksityisessä terveydenhuollossa. Tavoitteena on turvata henkilön oma ja muiden aluksella työskentelevien turvallisuus sekä sillä tavoin edistää merenkulun turvallisuutta. Tässä yhteydessä merenkulun turvallisuus tulee ymmärtää laajasti. Se käsittää aluksen, laivaväen, matkustajien, muiden alusten ja ympäristön turvallisuuden.

2 §. Soveltamisala. Pykälän 1 momentin mukaan lakia sovellettaisiin suomalaisessa aluksella työskentelevään laivaväkeen. Laivaväen tulee säännöllisesti osallistua lääkärintarkastuksiin saadakseen Liikenteen turvallisuusviraston myöntämän pätevyyskirjan. Pätevyyskirjaa aluksella työskentelyyn ei kuitenkaan edellytetä kaikilta laivaväkeen kuuluvilta, joihin lakia sovellettaisiin. Varsinaista laivatyötä tekevien lisäksi laivaväen lääkärintodistus edellytettäisiin itsenäisinä ammatinharjoittajina aluksella työskenteleviltä, joiden tehtävät liittyvät palvelujen tarjoamiseen ostopalveluina.

Merenkulkualan opintoihin kuuluu pakollisia harjoittelujaksoja (Ammattikorkeakoulu-

AMK) tai työssäoppimisyaksoja (ammattillinen peruskoulutus), jotka suoritetaan työskentelemällä suomalaisilla aluksilla. Myös hotelli-, ravintola- ja catering-alan opintoihin voi kuulua valinnaisia laivatyöhön tai -muotitukseen liittyviä opintopaketteja, joihin kuuluu työskentelyjakso alusolosuhteissa. Kailta alusolosuhteissa työskenteleviltä harjoittelijoilta (AMK) tai työssäoppijoilta (ammattillinen peruskoulutus) edellytettäisiin laivaväen lääkärintodistus riippumatta siitä, mistä merenkulkualan koulutuksesta ja harjoittelu- tai työssäoppimisyaksoista olisi kysymys. Näistä harjoittelu- tai työssäoppimisyaksoista tehdään kirjallinen sopimus.

Esitysehdotuksen lähtökohtana on se, että kaikilla aluksella työskentelevillä olisi voimassa oleva laivaväen lääkärintodistus tai poikkeuslupa aluksella työskentelyyn, ellei ehdotetun pykälän 2 ja 3 momenttien soveltamisalajauksista muuta johdu. Lain soveltamisalan kannalta keskeinen käsite ”laivaväki” määriteltäisiin esitysehdotuksen 3 §:n 4 kohdassa yhdenmukaisesti alusturvallisuuslain 4 §:n 2 momentin kanssa. Tämä on perusteltua ehdotetun lain tarkoituksen kannalta. Lain soveltamisalan laajentaminen edistäisi merenkulun turvallisuutta asettamalla vaatimuksia laivaväen terveydentilalle vastaavasti kuin alusturvallisuuslaki asettaa vaatimuksia aluksen miehitykselle ja merenkulkijoiden pätevyydelle.

Lain laajalla soveltamisalalla pyritään siihen, että kaikki aluksella laivaväkeen kuuluvat henkilöt riippumatta työnteon perusteena olevasta oikeussuhteesta (työ-, virka- tai muu sopimussuhde) soveltuisivat terveydentilaltaan aluksella työskentelyyn. Aluksilla olevat henkilöt kuuluvat joko laivaväkeen tai ovat

matkustajia. Muut aluksella olevat kuin laivaväkeen kuuluvat aluksella työskentelevät henkilöt ovat siten matkustajia.

Henkilön terveydentilan soveltuvuus aluksella työskentelyyn selvitetään laivaväelle tarkoitettussa lääkärintarkastuksessa, joka on joko alku- tai uusintatarkastus. Lain soveltamisalan piiriin kuuluvien henkilöiden tulisi säännöllisin väliajoin hankkia laivatyöhön kelpuuttava lääkärintodistus. Tietyissä tilanteissa laivalla työskentely on mahdollista myös Liikenteen turvallisuusviraston myöntämällä tilapäisellä luvulla tai poikkeusluvalla, joista esitetään säädettäväksi ehdotuksen 10 §:n 3 momentissa ja 13 §:ssä. Nykytilasta poiketen lain soveltamisalaan kuuluisivat ostopalvelu- ja harjoittelusopimusten perusteella työskentelevät itsenäiset ammatinharjoittajat, harjoittelijat sekä aluksella työskentelevä laivanisäntä. Jo merenkulkualan pätevyyskirjojen saaminen edellyttää tiettyjen terveysvaatimuksien täytymistä ja lääkärintarkastuksen läpäisemistä lähtökohtaisesti kaikissa tehtävissä aluksella. Laivaväen lääkärintodistus olisi voimassa ehdotuksen mukaan kaksi vuotta, mikä on puolestaan huomattavasti lyhyempi aika kuin pätevyyskirjojen voimassaolo. Liikenteen turvallisuusvirasto ei voi antaa tai uusia aluksella työskenteleviltä vaadittavia merenkulkualan pätevyyskirjoja ilman voimassaolevaa merimiehen lääkärintodistusta, mitä myös edellyttävät Suomea sitovat kansainväliset merenkulkualan sopimukset. Pätevyyskirjojen myöntämisestä säädetään alusturvallisuuslaissa.

Matkustaja-aluksissa työskentelee suuri määrä henkilöitä, joilta ei edellytetä Liikenteen turvallisuusviraston myöntämää pätevyyskirjaa alusoloissa työskentelyyn. Näitä ammattiryhmiä ovat esimerkiksi tarjoilijat, pelipöytienhoitajat ja hyttiemännät, jotka määritelmällisesti kuitenkin kuuluvat laivaväkeen.

Työ- ja virkasuhteisten lisäksi myös aluksella itsenäisesti ja omaan lukuunsa työskenteleviltä ammatinharjoittajilta edellytettäisiin uudistuksen myötä laivaväen lääkärintodistus. Näiden henkilöiden työnteko aluksella perustuu muuhun sopimussuhteeseen kuten ostopalvelu- tai harjoittelusopimukseen. Laivoilla, etenkin matkustaja-aluksilla ja Ropax-aluksilla työskentelee vakituisesti henkilöitä, jotka harjoittavat siellä ammattiaan itsenäisesti.

Heidän lukumääränsä yhdellä aluksella jää parhaimmillaan alle 10, useimmiten vain 1—5 henkilöön. Erityisesti itsenäisinä ammatinharjoittajina työskentelevät kampaajat, laivamuusikot, hierojat ja valokuvaajat saattavat oleskella pitkiä aikoja aluksilla, vaikka he eivät välttämättä toistaiseksi voimassaolevissa työsopimussuhteissa. Matkustaja-aluksilla työskentelee myös niin sanottuja viihdeosastojen työntekijöitä esimerkiksi levyjuontajina tai valoteknikoina, joilta ei myöskään edellytetä Liikenteen turvallisuusviraston myöntämää pätevyyskirjaa. He oleskelevat usein yhtäjaksoisesti pitkiäkin työjaksoja aluksella, joten heidän tulee myös terveydentilansa puolesta soveltua työhön laivalla. Heillä ei saa olla sairauksia, jotka vaarantavat heidän terveydentilansa laivoissa tai jotka lisäävät heiden riskiään saada esimerkiksi kiireellistä hoitoa vaativa sairauskohtaus alusoloissa. Heidän lääkehoitonsa äkillinen päättyminen esimerkiksi lääkkeiden loppumisen vuoksi ei saa johtaa heidän vointinsa äkilliseen heikentymiseen. Pelastautumistilanteissa heidän terveydentilansa ei saa lisätä vakituisen laivahenkilökunnan pelastustoimien määrää, vaan heidän tulee pystyä itse muun muassa siirtymään pelastusveneeseen ohjeiden mukaisesti. Kyseisiin ammatinharjoittajiin sovellettaisiin pääsääntöisesti samoja terveysvaatimuksia kuin mitä edellytetään työ- ja virkasuhteessa olevilta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin lain soveltamisalan ulkopuolelle jäävistä aluksista, joilla työskenteleviltä ei edellytettäisi laivaväen lääkärintodistusta. Lakia ei sovellettaisi henkilöön, joka työskentelee 1) puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen aluksella, jota ei pääsääntöisesti käytetä yleisessä liikenteessä matkustajien tai lastin kuljettamiseen; 2) huviveneessä ja huvialuksella; 3) vuokraveneessä; 4) lossissa; 5) aluksella, jonka pituus on enintään 10 metriä ja jota käytetään teollisuuslaitoksen selvästi erotetuilla vesivarastoalueilla; 6) aluksella, jonka pituus on enintään 10 metriä ja jota ei käytetä yleisessä liikenteessä matkustajien kuljettamiseen, säännölliseen lastin kuljettamiseen eikä hinaukseen; eikä 7) aluksella, jota käytetään sellaisessa vapaaehtoisessa meripelastustoiminnassa, joka ei ole kaupallista toimintaa ja jossa on meripelastustoimen etsintä- ja pelastustehtävien hoitamista varten

koulutettu miehistö. Poliisi, tulli ja pelastuslaitos jäisivät valtaosin soveltamisalan ulkopuolelle kalustonsa pienuuden kautta, sillä niiden kalusto on valtaosin pituudeltaan "enintään 10 metriä ja jota ei käytetä yleisessä liikenteessä matkustajien kuljettamiseen, säännölliseen lastin kuljettamiseen eikä hinaukseen" alusturvallisuuslain 4 §:n 3 momentin 5 kohdan mukaan. Näiden viranomaisten harvojen isompien aluksien laivaväkeen olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista soveltaa turvallisuusyistä samoja säännöksiä kuin muittenkin alusten laivaväkeen, myös laivaväen lääkärintarkastusta koskevia säännöksiä. Yli 10 metrin pituisten alusten kuljettamiseen tai hinaamiseen vaaditaan Liikenteen turvallisuusviraston myöntämä pätevyyskirja.

Pykälän 3 momentin mukaan laivaväen lääkärintodistusta ei edellytetä tietyissä lyhytkestoisissa tehtävissä työn luonteen takia. Pykälän 1 kohdan mukaan soveltamisalan ulkopuolelle esitetään jätettäväksi sellaiset henkilöt, jotka työskentelevät aluksella vain aluksen ollessa satamassa. Tällaisia tehtäviä ovat esimerkiksi huolto-, siivous- ja korjaustyöt. Pykälän 2 kohdan mukaan laivaväen lääkärintarkastusta ei tehtäisi henkilölle, joka toimii aluksella tarkastus-, huolto- tai muussa näihin rinnastettavassa tehtävässä ja 3 kohdan mukaan henkilölle, joka työskentelee aluksella tilapäisesti esiintyvänä taiteilijana. Tarkoituksen on sulkea lain soveltamisalan ulkopuolelle aluksella tilapäiset lyhytkestoiset työt, jotka eivät ole aluksella tavanomaisia tai pysyviä tehtäviä tai työ tehdään ainoastaan aluksen ollessa satamassa. Edellä mainituissa tehtävissä toimivilta henkilöiltä ei edellytetä laivaväen lääkärintodistusta. Jos tarkastus- tai huoltotyötä tekevä henkilö tai esiintyvä taiteilija työskentelee aluksella pidempään kuin tilapäisesti tai työ on tavanomaista aluksella tehtävää työtä, kyse olisi sellaisesta tehtävästä, jossa edellytetään laivaväen lääkärintodistuksen esittämistä laivanisännälle.

3 §. Määritelmät. Pykälään ehdotetaan otettaviksi sen soveltamisalan kannalta tarpeelliset määritelmät. Ehdotettuun pykälään sisältyvät alkutarkastuksen, uusintatarkastuksen, merimieslääkärin ja laivaväen ja laivanisännän määritelmät. Pykälän 1 ja 2 kohdissa lääkärintarkastukset esitetään jaoteltavaksi nykytilaa vastaavasti alkutarkastukseen

ja uusintatarkastukseen. Pykälän 1 ja 2 kohdissa laivaväen lääkärintarkastukset esitetään jaoteltavaksi nykytilaa vastaavasti alkutarkastukseen ja uusintatarkastukseen. Pykälän 1 kohdassa ehdotetun mukaan alkutarkastuksella tarkoitettaisiin merimieslääkärin tekemää alukselle työhön tulevalle henkilölle ensimmäisen kerran tehtävää laivaväen lääkärintarkastusta. Alkutarkastukseen voi sisältyä kaksi laivaväen lääkärintarkastusta, jos ensimmäinen lääkärintarkastus ei ole merimieslääkärin merimiesterveyskeskuksessa tekemä tarkastus ulkomaanliikenteessä tai jos lääkärintarkastusta ei kotimaanliikenteen alkutarkastuksen ensimmäisessä vaiheessa ole tehnyt merimieslääkäri. Uusintatarkastuksella tarkoitettaisiin ehdotuksen 2 kohdan mukaan merimieslääkärin tai muun laillistetun lääkärin tekemää alkutarkastuksen jälkeistä laivaväen lääkärintarkastusta.

Pykälän 3 kohdassa määriteltäisiin merimieslääkäri, jolla tarkoitettaisiin lääkärin hyväksymisestä merimieslääkäriksi annetussa laissa (47/2009) tarkoitettua lääkäriä, jolle Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto on Suomessa myöntänyt merimieslääkärioikeudet. Pykälän 4 kohdassa määriteltäisiin merimiesterveyskeskus. Merimiesten työterveyshuoltopalveluista säädetään kansanterveyslain 14 a §:n 1 momentin 2 kohdassa. Lainkohdassa ei suoraan säädetä merimiesterveyskeskuksesta. Nykyisin kansanterveysasetuksen 5 §:ssä (802/1992) säädetään 11 merimiesterveyskeskuksen sijaintipaikoiksi Hamina, Helsinki, Kemi, Kotka, Oulu, Pietarsaari, Pori, Rauma, Savonlinna, Turku ja Vaasa.

Pykälän 5 kohdassa ehdotetaan laivaväki ja laivanisäntä määriteltäväksi samoin kuin alusturvallisuuslaissa. Alusturvallisuuslain 2 §:n 8 kohdan mukaan laivaväellä tarkoitetaan kaikkia aluksessa työskenteleviä. Alusturvallisuuslain 2 §:n 9 kohdan mukaan laivanisännällä tarkoitetaan sellaista aluksen omistajaa tai koko aluksen vuokraajaa, joka joko yksinään tai yhdessä toisten henkilöiden kanssa käyttää tosiasiallista määräämisvaltaa alusturvallisuuteen liittyvissä kysymyksissä. Laivanisäntään rinnastetaan tässä laissa myös sellainen henkilö, joka sopimuksen perusteella tai muutoin tosiasiallisesti hoitaa aluksen alusturvallisuuteen liittyviä kysymyksiä.

4 §. Laivaväen terveysvaatimukset. Laivaväen on täytettävä aluksella työskentelyn edellyttämät terveysvaatimukset saadakseen työskennellä aluksella mukaan lukien näkö- ja kuulokykyvaatimukset. Merenkulkualan ammateissa toimivien terveydentilalle on asetettu erityisiä vaatimuksia työpaikan ja työolosuhteiden vuoksi. Edellyttämällä laivaväeltä lääkärintodistusta varmistetaan henkilön terveydentilan soveltuvuus aluksella tehtävään työhön. Laivaväen lääkärintarkastuksella varmistettaisiin, että henkilöllä ei ole sellaista sairautta, joka voi pahentua työssä ja saattaa hänet kykenemättömäksi työhönsä tai vaarantaa muiden aluksella työskentelevien henkilöiden terveyden tai turvallisuuden.

Pykälän 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin eri tehtävissä aluksella työskentelevältä laivaväeltä vaadittavasta näkö- ja kuulokyvystä ja värinäöstä sekä muista terveysvaatimuksista. Esitysehdotuksen 18 §:n mukaan nykyinen näkö- ja kuulokypypäätös jäisi voimaan toistaiseksi. Nyt esitettävän asetuksenantovaltuuden nojalla voitaisiin päätöksen nimi muuttaa asetukseksi perustuslain edellyttämällä tavalla. Myöskin radiosähköttäjien ammattikuntaa koskevat vaatimukset voitaisiin poistaa päätöksestä. Radiosähköttäjien ammattikuntaa ei ole enää aluksilla tekniikan kehittymisen myötä. Muilta osin päätös edelleen vastaisi nykyvaatimuksia laivaväen näkö- ja kuulokyvystä. Voimassaolevan näkö- ja kuulokypypäätöksen mukaisesti kokeneen, pitkään ammatissa toimineen merimiehen näöntarkkuus- ja kuulovaatimukset ovat lievemmat kuin niiden, jotka tulevat alalle. Kansiosastolla palvelevien osalta aisteja koskevat vaatimukset ovat tiukemmat kuin muilla osastoilla toimivilla. Sosiaali- ja terveysministeriön olisi ennen asetuksen antamista kuultava merimiesasiainneuvottelukuntaa.

5 §. Laivanisännän velvollisuudet. Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan laivanisännän tulisi varmistaa, että alukselle työhön tulevahenkilö antaa lain 9 §:ssä tarkoitetun laivaväen lääkärintodistuksen tai hänelle myönnetyn 10 §:n 3 momentissa tarkoitetun tilapäisen luvan taikka 13 §:ssä tarkoitetun poikkeusluvan. Alukselle työhön tulevan on annettava lääkärintodistus tai muu edellä mainittu asiakirja laivanisännälle aluksella

säilytettäväksi. Laivanisännän velvollisuutena olisi varmistaa, että aluksella työskentelevä laivaväki on terveytensä puolesta soveltuvia työhön ja että heille on tehty laivaväen lääkärintarkastus säännöllisin väliajoin. Jos henkilö ei ole lääkärintodistuksen perusteella soveltuva työskentelemään aluksella, Liikenteen turvallisuusvirasto voisi antaa henkilölle poikkeusluvan työn tekemiseen aluksella. Poikkeuslupamenettelystä esitetään säädettäväksi lain 13 §:ssä.

Nykyään lääkärintarkastusasetuksen 3 §:n mukaan työnantajan tai tämän sijaisen on huolehdittava siitä, että toimeen otettava työntekijä on suoritettussa alku- tai uusintatarkastuksessa todettu soveltuvan aluksella työskentelyyn ja että työntekijälle suoritetaan tarkastukset sen mukaan kuin tässä asetuksessa säädetään. Ehdotuksella pyritään selkeyttämään nykykäytäntöä siltä osin kuin on kyse henkilön terveydentilan soveltuvuuden toteamisesta lääkärintarkastuksessa. Liikenteen turvallisuusvirasto voisi antaa ehdotuksen 10 §:n 3 momentin mukaan pakottavasta syystä henkilölle tilapäisen luvan työskennellä aluksella ilman voimassa olevaa lääkärintodistusta. Edellytyksenä on, että henkilön lääkärintodistus on äskettäin päättynyt. Tämä menettely on ILO:n erityyösopimuksen edellyttämä.

Laivanisäntä on alusturvallisuuslain mukaan velvollinen huolehtimaan siitä, että alukselle työhön otettavalla on sekä pätevyyskirja että voimassa oleva merimiehen lääkärintodistus, mitkä osoittavat henkilön laivatyökelpoisuuden. Ehdotuksella ei puututa työnantajan velvollisuuteen huolehtia sekä työterveydenhuollon järjestämisestä merenkulkijalle että tehtyjen lääkärintarkastusten kustannuksista. Käytännössä monissa tilanteissa laivanisäntä on myös laivaväkeen kuuluvan henkilön työnantaja. Osassa tilanteita laivanisäntä ei ole kuitenkaan aluksella työtä tekevän henkilön työnantaja ja siten sääntelyn kannalta on riittävää, että laivanisäntä varmistuu lääkärintarkastuksen tekemisestä vaatimalla laivaväen lääkärintodistuksen tai muun luvan säilytettäväksi aluksella. Myös valvojan viranomaisen kannalta muutos on perusteltu. Laivanisäntä on merenkulussa helposti paikallistettava taho, joka on aina tavoitettavissa aluksella tehtäviin tarkastuksiin ja osallistuu niihin. Ehdotus vastaa lää-

kärintarkastusasetuksen 9 §:ää. Lääkärintodistus on annettava laivanisännälle ennen laivatyön aloittamista. Esitys vaikuttaisi varustamoille säädettyihin velvoitteisiin siten, että laivanisännän velvollisuus tarkastaa aluksella työskentelevien henkilöiden laivatyökelpoisuus laajennettaisiin koskemaan itsenäisiä ammatinharjoittajia sekä harjoittelijoita ja työssäoppijoita.

Pykälän 2 momentissa esitetään säädettäväksi, että laivanisäntä olisi velvollinen huolehtimaan siitä, että myös hänellä itsellään on aluksella työskentelyn ajan voimassa oleva lääkärintodistus, tilapäinen lupa tai poikkeuslupa aluksella työskentelyyn. Tarvittaessa valvova viranomainen eli Liikenteen turvallisuusvirasto voisi tarkistaa laivanisännän terveydentilan soveltuvuuden aluksella työskentelyyn samoin kuin muilta aluksessa työskenteleviltä tarkastetaan.

Pykälän 3 momentissa esitetään säädettäväksi aluksella työskentelevän laivanisännän velvollisuudesta säilyttää aluksella työskentelyn ajan laivaväkeen kuuluvan henkilön voimassa oleva laivaväen lääkärintodistus, tilapäinen lupa tai poikkeuslupa aluksella työskentelyyn. Säännöstä sovellettaisiin ainoastaan sellaiseen laivanisäntään, joka työskentelee aluksella. Lisäksi laivanisännän olisi säilyttävä oma lääkärintodistus tai myönnetty tilapäinen lupa tai poikkeuslupa aluksella työskentelyn ajan ja palautettava mainitut 1 ja 2 momentissa tarkoitetut asiakirjat takaisin laivaväkeen kuuluvalla henkilölle tai itselleen palvelussuhteen tai sopimuksen päättymiseen taikka toiseen alukseen siirtymiseen asti. Tällä turvataan valvontaviranomaiselle mahdollisuus tarkastaa laivan miehityksen asianmukaisuus siltä osin kuin on kyse merenkulkijoille säädetyistä terveydentilavaatimuksista.

Pykälän 4 momentissa ehdotetaan säädettäväksi viittaus yksityisyyden suojasta työelämässä annettuun lakiin (759/2004), jäljempänä *työelämän tietosuojalaki*. Ehdotuksen mukaan laivanisännällä olisi oikeus käsitellä laivaväen terveydentilaa koskevia tietoja siten kuin työelämän tietosuojalaissa säädetään terveydentilatietojen käsittelystä. Laivanisännän tulisi noudattaa kaikkien laivaväkeen kuuluvien osalta eli myös muissa kuin työ- ja virkasuhteissa työelämän tietosuojalakiä käsitellessään laivaväen terveydentilatie-

toja. Siten aluksella muun sopimuksen nojalla työskentelevien terveydentilatietojen käsittelyyn sovellettaisiin työelämän tietosuojalakiä.

6 §. *Laivaväen lääkärintarkastukset ulkomaanliikenteessä.* Esitetty pykälä vastaisi lääkärintarkastusasetuksen 5 §:ää. Nykytila alkutarkastuksen ja uusintatarkastuksen tekemisestä esitetään säilytettäväksi.

Ehdotuksen mukaan pykälän 1 momentissa säädettäisiin ulkomaanliikenteen alkutarkastuksen tekemisestä. Alalle tulevalta edellytetään, että merimieslääkäri tekisi laivaväen lääkärintarkastuksen ulkomaanliikennettä varten merimiesterveyskeskuksessa ennen työskentelyn aloittamista aluksella. Erityisen painavasta syystä, merimieslääkäri voisi tehdä alkutarkastuksen myös muualla kuin merimiesterveyskeskuksessa. Tällainen erityisen painava syy olisi esimerkiksi merimiesterveyskeskuksen sijainti muualla kuin henkilön omassa kunnassa tai sen lähistöllä, ja aluksen lähtöön olisi rajoitetusti aikaa. Tällöin alkutarkastus olisi kuitenkin suoritettava merimiesterveyskeskuksessa viimeistään kolmen kuukauden kuluttua muualla tehdyn alkutarkastuksen tekemisestä. Alkutarkastus suoritetaan henkilölle vain kerran. Keskitämällä alkutarkastukset merimieskeskuksiin turvattaisiin se, että alalle pyrkivät ja alalla aloittavat ovat voimiltaan sellaisia, että he selviytyvät terveytensä puolesta ammatissaan ja ettei heidän terveydentilassaan ole seikkoja, jotka vaarantaisivat aluksen tai siellä työskentelevien turvallisuuden tai ettei aluksella olevien muiden henkilöiden tai henkilön oma terveys tai turvallisuus vaarantuisi aluksella työskentelyn johdosta.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi uusintatarkastuksen tekemisestä ulkomaanliikennettä varten. Ehdotuksen mukaan uusintatarkastuksen tekisi merimieslääkäri. Erityisen painavasta syystä uusintatarkastuksen voisi tehdä myös muu laillistettu lääkäri, jolloin uusintatarkastus olisi suoritettava uudelleen viimeistään kolmen kuukauden kuluttua muun kuin merimieslääkärin tekemän tarkastuksen tekemisestä ensimmäisessä satamassa, jossa on merimieslääkäri. Erityisen painavalla syyllä tarkoitetaan tässä yhteydessä tilannetta, jossa esimerkiksi laivan liikellelähdön vuoksi henkilö ei ehtisi työvuorostaan pois jäämättä käydä merimies-

lääkärin vastaanotolla. Laissa käytettäisiin termiä ”erityisen painava syy”, koska ulkomaanliikenteessä työskentely asettaa kotimaanliikenteeseen nähden erityisiä vaatimuksia laivaväen terveyden soveltavuudelle aluksella työskentelyyn pidempien reittien ja täten työn suuremman kuormittavuuden vuoksi.

7 §. *Laivaväen lääkärintarkastukset kotimaanliikenteessä.* Esitetty pykälä vastaisi lääkärintarkastusasetuksen 6 §:ää. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan säädettäväksi alkutarkastuksen tekemisestä kotimaanliikennettä varten. Myös kotimaanliikenteessä alkutarkastuksen tekisi merimieslääkäri, mutta lääkärintarkastuksen tekopaikkaa ei edellytetä tehtäväksi merimiesterveyskeskuksessa. Myös muu laillistettu lääkäri voisi erityisestä syystä tehdä alkutarkastuksen kotimaanliikenteessä toimiville merenkulkijoille. Tällöin merimieslääkärin olisi suoritettava lääkärintarkastus uudelleen viimeistään kolmen kuukauden kuluttua tehdystä alkutarkastuksen.

Edellä mainittu kolmen kuukauden aikamäärä perustuu ILO:n erityösopimukseen.

Pykälän 2 momentin mukaan uusintatarkastuksen kotimaanliikennettä varten tekisi merimieslääkäri tai erityisestä syystä muu laillistettu lääkäri.

Erityisellä syyllä tarkoitetaan 1 ja 2 momentissa tilannetta, jossa esimerkiksi laivan liikkeellelähdön vuoksi henkilö ei ehtisi työvuorostaan pois jäämättä käydä merimieslääkärin vastaanotolla. Terminologinen eroa vuus ”erityisen syyn” ja ”erityisen painavan syyn” välillä johtuu ulkomaan- ja kotimaanliikenteen eriytyneistä työoloista ja niiden kuormittavuudesta henkilön työkyvyille ja -terveydelle. Suuri osa kotimaassa aluksella tehtävästä työstä on kausiluonteista. Kotimaanliikenteessä merimiesterveyskeskuksessa käyminen ei olisi samalla tavoin pakottavaa, kuten ulkomaanliikenteessä, jossa henkilön on viimeistään säädetyssä ajassa käytävä merimiesterveyskeskuksessa alkutarkastuksessa.

Pykälän 3 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin antaa tarkempia säännöksiä 1 ja 2 momentissa sekä 6 §:ssä tarkoitettun laivaväen lääkärintarkastuksen tekemisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön olisi kuultava ennen asetuksen antamista merimiesasianneuvottelukuntaa.

8 §. *Velvollisuus osallistua uusintatarkastukseen poikkeuksellisesti.* Esitettävän pykälän mukaan laivaväkeen kuuluvan henkilön työn keskeydyttyä aluksella pitkäaikaisesti tapaturman tai sairauden vuoksi henkilölle olisi tehtävä uusintatarkastus ennen työhön palaamista. Käytännössä tämä koskisi tilannetta, jossa Liikenteen turvallisuusviraston myöntämä pätevyyskirja olisi vielä voimassa, mutta henkilö olisi ollut sen verran pitkään pois laivatyöstä, että hänen terveydentilansa soveltuvuus aluksella työskentelyyn olisi tarpeen varmistaa. Soveltuvuuden arviointi tehtäisiin sen varmistamiseksi, että henkilön terveydentilassa ei olisi pysyvää työkyvyn heikentymää pitkän sairauspoissaolon aiheuttaneen tapaturman tai sairauden jäljiltä. Käytännössä tarkastava lääkäri tekisi arvion henkilön mahdollisesti tarvitsemista kuntoutustoimenpiteistä sairasloman loppupuolella, jonka pohjalta voitaisiin arvioida henkilön terveydentilan soveltuvuus aluksella työskentelyyn sairasloman jälkeen.

9 §. *Laivaväen lääkärintodistus.* Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi lääkärintodistuksen muodosta ja sisällöstä. Laivaväen lääkärintodistuksesta tulisi käydä ilmi henkilön psyykinen ja fyysinen terveys ja kelvollisuus siihen toimeen, johon hän pyrkii. Esitys pohjautuu lääkärintarkastusasetuksen 7 §:ään.

Pykälän 1 momentin mukaan laivaväen lääkärintodistus olisi annettava kirjallisesti suomeksi tai ruotsiksi. Lisäksi esitetään nykytilasta poiketen, että tarkastettavalla henkilöllä olisi pyynnöstään oikeus saada lääkärintodistus englanniksi ulkomaanliikennettä varten. ILO:n erityösopimus määrää, että vakiuisesti kansainvälisessä liikenteessä käytävillä aluksilla työskentelevien merenkulkijoiden lääkärintodistukset on annettava englannin kielellä.

Pykälän 2 momentin mukaan todistuksesta tulee käydä ilmi 1 kohdan mukaan tarkastettavan henkilön nimi ja muut tunnistetiedot, jotka ovat syntymäaika ja sosiaaliturvatunnus, sekä yhteystiedot. Todistuksessa tulee ilmetä 2 kohdan mukaan se, että henkilö on fyysiseltä ja psyykkiseltä terveydeltään kelvollinen aiottuun tehtävään, ja ettei hänellä ole sellaista vikaa, vammaa tai sairautta, joka estää tai selvästi vaikeuttaa hänen työtään. Fyysistä terveyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota sekä henkilön fyysiseen suori-

tuskykyyn että hänen fyysiseen rakenteeseensa. Fyysisen suorituskyvyn olisi oltava riittävä niiden tehtävien suorittamiseen, joita aiottu toimi edellyttää aluksella kysymykseen tulevissa olosuhteissa. Yleisesti ottaen laivaväen terveydentilan ja toimintakyvyn tulisi olla STCW-yleissopimuksen mukaan sellainen, että laivaväki voi toimia yhteistyössä myös hätätilanteissa varmistaakseen ihmisten ja aluksen turvallisuuden sekä ehkäistäkseen ympäristövahingot ollen henkilöllä ei saisi olla vikaa tai vammaa, joka selvästi vaikeuttaa hänen puhumistaan tai kuulemistaan taikka kuullun ymmärtämistään. Perusvaatimuksena soveltuvuudelle aluksella työskentelyyn olisi kyky keskiraskaaseen ruumiilliseen työhön. Vajaakuntoisen työntekijän työkykyarvioinnissa poikkeustilanteiden kuormitustekijät ja tehtävävelvollisuudet tulisi erityisesti ottaa huomioon. Lisäksi merenkulkuammattissa toimivan henkilön tulee olla psyykkisesti tasapainoinen.

Todistuksessa olisi ilmoitettava pykälän 2 momentin 3 kohdan mukaan se, ovatko henkilön näkö- ja kuulokyky sekä värinäkö, joiden tarkemmista vaatimuksista esitetään 4 §:n 2 momentissa säädettäväksi sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön asetuksessa.

Pykälän 2 momentin 4 kohdassa esitetään samaa muotoilua kuin lääkärintarkastusasetuksen 7 §:n 2 momentin 4 kohdassa. Todistuksesta olisi käytävä ilmi, ettei henkilö sairasta sellaista tautia, jonka voidaan olettaa pahenevan työssä ja vaarantavan muiden aluksella olevien henkilöiden terveyden taikka merenkulun turvallisuuden. Harkinnan perustana tulisi olla se, että henkilö säilyttää alusoloissa työkykyisyytensä. Kuormitustekijöiden ohella on otettava huomioon sairaanhoidon mahdollisuudet aluksella. Säännöksen tarkoituksena on toisaalta estää työntekijän oman terveydentilan huononeminen hänen sairastamansa taudin vuoksi ja toisaalta suojata muiden aluksella olevien henkilöiden terveyttä. Kohtauksittain esiintyvät, työ- ja toimintakykyyn vaikuttavat sairaudet voisivat olla este aluksella työskentelyyn.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin siitä, mitä lääkärintodistuksesta olisi ilmentävä alle 18-vuotiaasta henkilöstä. Jos henkilö ei olisi täyttänyt 18 vuotta, on todistuksessa mainittava, että työskentely aluksella tai sen jatkaminen ei ole tämän terveydelle tai kehityksel-

le haitallista. Tavoitteena olisi varmistaa, ettei työ muodosta uhkaa alaikäisen kehitykselle ja myöhemmälle terveydelle.

Tehtyään tarkastuksen ja verrattuaan henkilön terveydentilaa ja toimintakykyä tämän työn ja laivatyön edellyttämiin yleisiin vaatimuksiin merimieslääkäri tekee ratkaisunsa henkilön terveydentilan soveltuvuudesta aluksella työskentelyyn. Lääkäriin tulee merkitä selvästi antamaansa lääkärintodistukseen ne kohdat, jotka ovat vaikuttaneet kielteiseen päätökseen. Jos henkilön terveydentilan arvioinnin suhteen on epävarmuutta, lääkärin on pyydettävä lisätietoja henkilöä aikaisemmin hoitaneilta lääkäreiltä tai laitoksilta ja siirtää soveltuvuusratkaisu siihen asti kunnes tarpeelliset tiedot on saatu.

Pykälän 4 momentin mukaan sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö vahvistaisi mallilomakkeen, jolla lääkärintodistus annettaisiin kuuluttuaan sitä ennen merimiesasiain neuvottelukuntaa. Vahvistetun lomakkeen tulee olla Kansainvälisen terveysjärjestön (WHO) ja Kansainvälisen työjärjestön (ILO) suositusten mukainen.

Pykälän 5 momentin mukaan laivaväen lääkärintarkastuksen tehneen lääkärin olisi lähetettävä jäljennös lääkärintodistuksesta Työterveyslaitokselle. Työterveyslaitoksella olisi täten keskitetyt tiedot laivaväen lääkärintodistuksen saaneiden merenkulkijoiden terveydentilasta. Momentti on luonteeltaan informatiivinen, sillä momentissa viitataan merimiehen lääkärintarkastuksista pidettävästä rekisteristä annetun lain (25/1999) 2 §:ään.

10 §. Laivaväen lääkärintodistuksen voimassaolo. Pykälässä tarkennetaan nykyisen lääkärintarkastusasetuksen 4–6 §:ää lääkärintodistuksen voimassaolosta. Pykälän 1 momentin mukaan laivaväen lääkärintarkastuksesta annettava lääkärintodistus on pääsääntöisesti voimassa kaksi vuotta sen antamisesta lukien ja alle 18-vuotiailla yhden vuoden. Värinäköä koskeva todistus olisi voimassa kuusi vuotta.

Pykälän 2 momentin mukaan, jos laivaväen lääkärintodistuksen voimassaolo päättyy matkan aikana, tarkastus on tehtävä 6 tai 7 §:n mukaisesti ensimmäisessä poikkeamisatamassa kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluttua todistuksen voimassaolon päättymisestä. Pykälän 2 momentissa esitetään säilytettäväksi nykyinen oikeustila.

Käytännössä tarkastuksen tekeminen siirtyisi enintään kolme kuukautta, mikä vastaisi ILO:n erityisopimuksen määräyksiä. Pykälän 3 momentin mukaan henkilö voitaisiin erityisen painavasta syystä ottaa toimeen ilman uusintatarkastusta, jos hänen edellisen lääkärintodistuksensa voimassaolo on äskettäin päättynyt. Esimerkkinä pakottavasta syystä voisivat olla pakottavat olosuhteet, jolloin satamassa ei ole saatavissa pätevää laivaväkeä ilman kohtuutonta viivytystä tai kustannusta. Edellä mainituin ehdoin Liikenteen turvallisuusvirasto voisi sallia hakemuksesta henkilön ottamisen toimeen ilman uusintatarkastusta enintään kolmeksi kuukaudeksi. Liikenteen turvallisuusviraston olisi käsiteltävä hakemus kiireellisenä. Uusintatarkastus olisi kuitenkin suoritettava seuraavassa poikkeamissatamassa, jossa uusintatarkastus voidaan tehdä, kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluttua toimeen ottamisesta.

Nykyinen lääkärintarkastusasetus on sisältänyt mahdollisuuden ottaa henkilön toimeen pakottavasta syystä ilman uusintatarkastusta. Pykälän 3 momentin olisi tarkoitus olla yhteensopiva ILO:n erityisopimuksen kanssa.

11 §. Terveystilavakuutus. Pykälän 1 momentin mukaan jos laivaväkeen kuuluvan henkilön yhtäjaksoinen työ aluksella on keskeytynyt muun kuin sairauden tai tapaturman vuoksi, henkilön olisi annettava laivanisännälle tämän pyynnöstä kirjallinen terveydentilavakuutus, ettei hänen terveydentilassaan ole tapahtunut muutoksia viimeisen lääkärintarkastuksen jälkeen. Terveystilavakuutusta käytetään esimerkiksi perhevapaisiin ja opiskeluun liittyvistä syistä.

Pykälän 2 momentin mukaan sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaisi terveydentilavakuutuksen mallilomakkeen kuultuaan sitä ennen merimiesasiain neuvottelukuntaa. Sosiaali- ja terveysministeriön vuonna 2005 merimiehen lääkärintarkastuksista antamiin ohjeisiin (Oppaita 2005:3) sisältyy mallilomake ”terveydentilavakuutus meripalveluun”.

12 §. Tietojen antaminen terveydentilasta. Pykälän 1 momentin mukaan tarkastettavan henkilön tulisi esittää tarkastavalle lääkärille selvitys henkilöllisyydestään ja vahvistaa antamansa esitiedot allekirjoituksellaan. Allekirjoittamalla esitietolomakkeen tarkastettava

vahvistaa, että esitiedot ovat totuudenmukaisia. Samalla tarkastettava antaisi suostumuksensa siihen, että lääkärit, sairaalat ja laitokset saavat antaa hallussaan olevia tietoja tarkastettavan terveydentilasta hänen laivatyökelpoisuuttaan käsitteleville Liikenteen turvallisuusvirastolle ja Työterveyslaitokselle. Tullessaan uusintatarkastukseen henkilöllä on oltava mukanaan todistus edellisestä merimieslääkärintarkastuksesta, joka osoittaa tarkastavalle lääkärille, että kysymyksessä on nimenomaan uusintatarkastuksen avulla tapahtuva terveydentilan ja työkykyisyyden seuranta.

Pykälän 2 momentissa esitetään säädettäväksi tarkastavan lääkärin, Työterveyslaitoksen ja Liikenteen turvallisuusviraston oikeudesta maksutta saada tarkastettavan suostumuksella tarpeellisia tietoja hänen aikaisemmasta terveydentilastaan häntä aikaisemmin hoitaneilta lääkäreiltä, sairaaloilta ja laitoksilta tässä laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

13 §. Poikkeuslupa. Poikkeusluvasta ehdotetaan säädettäväksi laissa tavalla, joka periaatteiltaan vastaa aikaisemman lääkärintarkastusasetuksen 10 §:ää. Jos henkilön terveydentila ei tarkastavan lääkärin tutkimuksen perusteella täytä aluksella työskentelemiselle asetettuja vaatimuksia, merimieslääkäri ei voi todeta häntä työhön soveltuvaksi. ILO:n erityisopimuksen A 1.2 normin 5 kohdan mukaan merenkulkijalle, jolta lääkärintodistus on evätty tai jolla on ollut työkyvyssä jokin rajoitus, erityisesti ajan, työalan tai liikenne-alueen suhteen, on annettava tilaisuus käydä uudessa tarkastuksessa, jonka tekee toinen riippumaton lääkäri tai riippumaton lääketieteellinen asiantuntija (niin sanottu second opinion -asia). ILO:n erityisopimuksen edellyttämällä tavalla henkilö voisi hakea Liikenteen turvallisuusvirastolta poikkeuslupaa erityisopimuksen edellyttämällä tavalla.

Vuosittain poikkeuslupahakemuksia tehdään noin 250—300 kappaletta (noin 5 prosenttia suoritetuista lääkärintarkastuksista). Eniten poikkeuslupia haetaan merimiehen näkövaatimuksista sekä diabeteksen perusteella. Poikkeuslupia myönnetään vuosittain noin 150 kappaletta (noin 50—60 prosenttia anotuista poikkeusluvista). Eniten poikkeuslupia myönnetään merimiehen näkövaati-

muksista (myös värinäkö) sekä diabeteksen ja verisuonisairauksien osalta. Yleisimmin on hylätty mielenterveyskyiden tai näön perusteella haettuja poikkeuslupia. Poikkeuslupahakemuksen hylkäämisen perusteella noin 30 henkilöä vuosittain ei voi aloittaa tai ei saa jatkaa meripalvelussa.

Ehdotetun pykälän 1 momentin mukaan nykytilaa vastaavasti Liikenteen turvallisuusvirasto voisi antaa poikkeusluvan 1 kohdan perusteella erityisen painavasta syystä henkilön ottamisen työhön alukselle siitä huolimatta, että henkilöä ei ole alkutarkastuksessa katsottu työhön soveltuvaksi. Momentin 2 kohdan mukaan Liikenteen turvallisuusvirasto voisi myöntää poikkeusluvan erityisestä syystä henkilölle ammatin jatkamiseen, vaikka henkilö ei olisi uusintatarkastuksessa katsottu soveltuvan työhön. Henkilöllä on oikeus esittää lisäselvityksiä terveydentilastaan ja muista työntekoedellytyksiin vaikuttavista seikoista poikkeuslupa-asian käsittelyssä.

1 momentissa jaotellaan poikkeuksen myöntämisperusteet alalle tulevalle uudelle henkilölle sekä ammatissaan jatkavalle henkilölle. Alalle tulevalle asetetaan poikkeusluvan suhteen tiukemmat vaatimukset ”erityisen painava syy” kuin aluksella työskentelyä jatkavalle henkilölle riittäisi ”erityinen syy”. Poikkeusluvan myöntämisen edellytyksenä on aina, että henkilön työskentelystä alusoloissa ei aiheudu meriturvallisuudelle tai henkilön omalle turvallisuudelle vaaraa. Erityinen syy ammatin jatkamiseen saattaa ilmetä muun muassa siinä tapauksessa, että henkilö on toiminut jo aikaisemmin pitkään ammatissaan ilman, että terveystilasta olisi ollut oleellista haitta ammatin harjoittamisessa. Tyypillinen tapaus olisi esimerkiksi merenkulkijan puutteellinen värienerotuskyky, koska henkilöiltä vaaditaan kuljettajan kirja venekuljetehtäviä varten. Koska alkutarkastuksessa kyse on ammatin aloittamisesta ja siitä, että henkilö pystyy myös jatkossa jatkamaan kyseisissä tehtävissä, poikkeusluvan myöntäminen vaatii perusteellisempaa arviointia ja harkintaa. Poikkeuksen myöntämiseen vaaditaan erityisen painavaa syytä. Yleensä poikkeuslupaa ei tulisikaan myöntää, mutta poikkeustapauksia voi olla, kuten esimerkiksi silloin, kun varmuudella voidaan todeta, ettei terveyden vajavuus vai-

kuta tehtävän turvalliseen suorittamiseen. Näissä tapauksissa laivatyökelpoisuus pääsääntöisesti rajataan vain kyseiseen tehtävään.

Pykälän 2 momentin mukaan poikkeuslupa-asioissa Liikenteen turvallisuusviraston olisi pyydettävä Työterveyslaitoksen lausuntoa poikkeuslupaa hakevan henkilön terveydentilan soveltuvuudesta aiottuun tehtävään aluksella. Työterveyslaitos arvioisi käytännössä henkilön terveydentilan soveltuvuuden aluksella työskentelyyn niiltä osin, mitä haittoja terveydentilan vajavuus aiheuttaisi meriturvallisuudelle ja muiden aluksella työskentelevien turvallisuudelle. Lisäksi Työterveyslaitos arvioisi, aiheuttaako meripalvelu vaaraa henkilön omalle terveydelle tai turvallisuudelle.

Päätöksen henkilön laivatyökelpoisuudesta poikkeuslupatilanteissa tekisi aina Liikenteen turvallisuusvirasto. Liikenteen turvallisuusvirasto käyttää Työterveyslaitoksen lausuntoa lääketieteellisen asiantuntijan antamana koavana arviona henkilön terveydentilasta, mutta ei ole sidottu Työterveyslaitoksen antamaan ehdotukseen henkilön laivatyökelpoisuudesta. Liikenteen turvallisuusvirasto tekee päätöksensä merenkulkuun liittyvän asiantuntemuksensa perusteella Työterveyslaitoksen terveydentilaa koskevan arvion pohjalta.

Poikkeuslupa-asiaa ratkaistessaan Liikenteen turvallisuusviraston tulisi arvioida, onko poikkeusluvan hakija aistitoiminnoissa havaituista puutteistaan, sairaudestaan tai vammastaan huolimatta kykenevä toimimaan työssä aluksella. Liikenteen turvallisuusvirasto voisi päätöstä tehdessään ottaa huomioon tapauskohtaisesti yksilöllisiä laivatyökelpoisuuteen vaikuttavia tekijöitä, kuten muun muassa merimiehen tehtävät aluksella, aluksella harjoitettavan merenkulun luonne, liikennealue sekä sairaanhoidon mahdollisuudet.

Ehdotetun momentin mukaan poikkeuslupa voitaisiin myöntää enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan ja siihen voi sisältyä erilaisia voimassaoloaikaan, liikennealueeseen tai merimiehen tehtäviin liittyviä rajoituksia ja ehtoja. Tällaisia ehtoja voisivat olla esimerkiksi ilmoitusvelvollisuus Liikenteen turvallisuusvirastolle, jos hakijan terveydentilassa tapahtuu muutoksia poikkeusluvan voimassaoloaikana, silmälasien käyttövelvol-

lisuuden ja varasilmälasiensa mukana pitämisen taikka kuulolaitteen käyttövelvollisuuden. Poikkeuslupa voitaisiin myöntää, jos voidaan todeta, ettei terveydentilaan liittyvää vajavuus vaikuta tehtävän turvalliseen suorittamiseen ja niissäkin tapauksissa laivatyökelpoisuus pääsääntöisesti rajattaisiin kyseessä olevaan tehtävään. Väriäköä koskeva poikkeuslupa voidaan kuitenkin myöntää enintään kuudeksi vuodeksi kerrallaan. ILO:n erityösopimuksen mukaan värien erotuskykyä koskeva todistus olisi voimassa kuusi vuotta.

Pykälän 3 momentin mukaan hakijalla olisi oikeus hakea poikkeuslupaa koskevaan päätökseen muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen ja hallinto-oikeuden päätöksestä Korkeimpaan hallinto-oikeuteen siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään, jos Liikenteen turvallisuusvirasto ei myönnä poikkeuslupaa tai hakija ei tyydy poikkeusluvansa rajoituksiin ja ehtoihin.

14 §. Uuteen lääkärintarkastukseen määrääminen. Pykälässä 1 momentissa ehdotetaan, että Liikenteen turvallisuusvirasto voisi määrätä henkilön viipymättä uuteen lääkärintarkastukseen vaikkakin tämä olisi alku- tai uusintatarkastuksessa todettu laivatyöhön kelpaavaksi taikka hänelle olisi myönnetty 13 §:n mukainen poikkeuslupa, jos on käynyt ilmeiseksi, että työntekijä ei terveyden heikentymisen vuoksi enää täytä 9 §:n 3 momentissa säädettyjä tilapäisen luvan eikä myöskään 13 §:n nojalla myönnetyn poikkeusluvansa vaatimuksia. Terveydentilan uudelleen arviointiin määrättäisiin, jos olisi käynyt ilmeiseksi Liikenteen turvallisuusviraston havaintojen taikka muutoin saatujen tietojen perusteella, että henkilö ei enää täyttäisi toimeen edellytyksenä olevia terveystahtimuksia tai että henkilö ei terveydentilansa vuoksi enää kykenisi huolehtimaan merenkulun turvallisuudesta. Lääkärintarkastusasetuksen 11 §:ssä säädetään kiellosta jatkaa laivatyönsä. Asetustasoinen säännös siirrettäisiin lain tasolle perustuslain edellyttämällä tavalla siten, että pykälässä ei suoraan kielletäisi henkilöä jatkamasta ammatissaan vaan pykälässä valtuutettaisiin Liikenteen turvallisuusvirasto määräämään hänet uuteen lääkärintarkastukseen. Päätös olisi väliaikainen turvaamistoimi alusturvallisuuden varmistamiseksi.

Pykälän 2 momentin mukaan Liikenteen turvallisuusviraston olisi ilmoitettava päätöksestä viipymättä asianomaiselle ja sille toiminnanharjoittajalle, jonka palveluksessa tai toiminnassa tämä on mukana. Määräyksen tiedoksisaannista lukien henkilö ei olisi oikeutettu jatkamaan työskentelyä aluksella ennen kuin terveydentila on todettu siihen soveltuvaksi.

Pykälän 3 momentin mukaan Liikenteen turvallisuusviraston 1 momentissa tarkoitusta päätöksestä ei olisi valitusoikeutta. Asianomainen voisi kuitenkin hakea Liikenteen turvallisuusvirastolta 13 §:ssä tarkoitettua poikkeuslupaa, jos lääkärintarkastuksessa hänellä ilmenisi sellainen sairaus tai muu terveydentilan vajavuus, jonka perusteella hän ei olisi lääkärintarkastuksen mukaan laivatyökelpoinen. Poikkeuslupapäätöksestä asianomainen voisi, kuten edellä 13 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, hakea valittamalla muutosta sen mukaan, mitä hallintolainkäyttölaissa säädetään.

15 §. Nähtävänäpito. Lakiehdotuksen 14 § vastaisi lääkärintarkastusasetuksen 12 §:ää. Tarkoituksena on, että laki ja sen nojalla annetut säädökset ovat nähtävissä aluksella tai, jollei se kotimaanliikenteessä aluksen koon huomioon ottaen ole tarkoituksenmukaista, laivanisännän osoittamassa sopivassa paikassa.

16 §. Valvonta. Lakiehdotuksen 15 § vastaisi lääkärintarkastusasetuksen 13 §:ää. Valvontatehtävät kuuluisivat edelleen useamman viranomaisen toimialaan. Lain noudattamista valvoisivat Liikenteen turvallisuusvirasto sekä terveydenhuolto- ja työsuojeluviranomaiset. Valvovana terveydenhuoltoviranomaisena toimisi Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ja aluehallintoviranomaiset sekä valvovana työsuojeluviranomaisina aluehallinnossa aluehallintoviraston työsuojelusta vastaava viranomaisena.

17 §. Laivaväen lääkärintarkastusrikkomus. Esitykseen ehdotetaan lisättäväksi aiemmasta sääntelystä poiketen rangaistuslainsäädännön. Laivaväkeen kuuluvan henkilön velvollisuus vahvistaa lääkärintarkastuksessa antamansa esitiedot allekirjoituksellaan mahdollistaa arvioinnin henkilön terveydentilan soveltuvuudesta siihen tehtävään, johon hän pyrkii. Toisaalta laivanisännän velvollisuus varmistaa henkilön laivatyökelpoisuus katso-

taan meriturvallisuuden kannalta välttämättömäksi. Tyypillinen laivaväen lääkärintarkastukseen liittyvä vakavaksi katsottava toiminta on väärin esitietojen vahvistaminen lääkärille omalla allekirjoituksellaan.

Pykälässä esitetään 5 §:ssä tarkoitettua laivanisännän velvollisuuden tai 11 ja 12 §:n tarkoitettua henkilön velvollisuuden tahallinen rikkomisen rangaistavaksi laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksena. Esitysehdotuksen 5 §:n mukaan laivanisännän velvollisuutena on varmistaa, että alukselle työhön tuleva antaa 9 §:ssä tarkoitettua lääkärintodistuksen, 10 §:n 3 momentissa tarkoitettua tilapäisen luvan tai tälle myönnetyn 13 §:ssä tarkoitettua poikkeusluvan. Laivanisännän velvollisuutena on säilyttää edellä mainitut asiakirjat aluksella työskentelyn ajan. Henkilön velvollisuutena on antaa totuudenmukaiset tiedot allekirjoittaessaan 11 §:n 1 momentissa tarkoitettua terveydentilavakuutuksen tai 12 §:n 1 momentin nojalla varmennettava totuudenmukaiset esitiedot omasta terveydentilastaan allekirjoituksellaan. Laivaisäntä voitaisiin tuomita lääkärintodistuksen varmistamiseksi tai säilyttämisvelvoitteiden rikkomisesta ja laivaväkeen kuuluva aluksella työskentelevä henkilö totuudenvastaisen tietojen antamisesta terveydentilastaan laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksesta sakkorangaistukseen, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Laivaisäntä vastaa yleisestä alusturvallisuudesta. Alusturvallisuuslaissa ei kuitenkaan säädetä lääkärintodistusta koskevan säännöksen rikkomisesta rangaistusta. Merilain (674/1994) 2 §:ssä säädetään hyvän merimiestaidon laiminlyönnistä. Jos päällikkö, konepäällikkö, perämies, konemestari tai muu, joka aluksella suorittaa meriturvallisuuden kannalta olennaisesti merkityksellistä tehtävää, laiminlyö, mitä hyvänä merimiehenä on hänen velvollisuutenaan merionnettomuuden estämiseksi, on hänet tuomittava, jollei teosta muualla säädetä ankarampaa rangaistusta, sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Laivaväen lääkärintarkastuksen edellyttäminen liittyy olennaisesti meriturvallisuuteen. Merilaissa tarkoitetaan meriturvallisuudella siihen välittömästi vaikuttavia tekijöitä. Lääkärintarkastuksen edellyttäminen vaikuttaa meriturvallisuuteen pikemminkin epäsuorasti. Tästä syystä meri-

laissa tarkoitettu sääntely ei riitä kattamaan esitysehdotuksessa tarkoitettujen laivanisännän velvoitteiden laiminlyöntiä.

Henkilön on pysyttävä totuudessa 11 §:n mukaista terveydentilavakuutusta antaessaan. Henkilön on 12 §:n 1 momentin mukaan annettava tarvittavat tiedot tarkastavalle lääkärille ja vakuutettava esitiedot oikeiksi 'kunnian ja omantunnon kautta' allekirjoituksellaan. Rikoslain 16 luvun 8 §:ää "väärän todistuksen antaminen viranomaiselle" sovelletaan julkista valtaa merimiesterveyskeskuksissa käyttäviin lääkäreihin. Totuuden vastaisen esi- tai muiden tietojen vahvistamista allekirjoituksella lääkärintarkastuksessa ei nykyisellään säädetä rikoslaissa eikä muussa laissa rangaistavaksi, jos lääkärintarkastuksen tekevä merimieslääkäri tai muu lääkäri toimii yksityisessä terveydenhuollossa (muualla kuin merimiesterveyskeskuksessa tai muussa terveyskeskuksessa). Merimieslääkäreistä noin 20 prosenttia työskentelee merimiesterveyskeskuksissa ja 80 prosenttia yksityisessä terveydenhuollossa. Esitettävän säännöksen mukaan henkilö voitaisiin tuomita sakkorangaistukseen *laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksesta*, jos henkilö antaisi tai vahvistaisi allekirjoituksellaan totuuden vastaisia terveydentilaansa koskevia tietoja, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Säännöksellä laajennettaisiin laivaväkeen kuuluvan henkilön rangaistusvastuuta koskemaan täten myös muille kuin julkista valtaa käyttäville lääkäreille annettavien esi- tai muiden tietojen totuudenmukaisuutta.

Ehdotetulla rangaistussääntelyllä tehostettaisiin laivanisännän sekä laivaväen velvollisuuksien noudattamista laivaväen lääkärintarkastusjärjestelmän nykyistä paremman toimivuuden varmistamiseksi, vaikkakaan aivan vastaavanlaista sääntelyä ei ole muilla laivaväkeen rinnastuvilla aloilla.

18 §. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset. Pykälän 1 momentissa ehdotetaan tavanomaista voimaantulosäännöstä.

Pykälän 2 momentin mukaan aikaisempien säännösten nojalla annettujen lääkärintodistusten, tilapäisten lupien ja poikkeuslupien kelpoisuus jatkuisi niiden voimassaoloajan loppuun.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin kumottavista säännöksistä. Tällä lailla ehdotetaan

kumottavaksi merimiehen lääkärintarkastuksista annettu sosiaali- ja terveysministeriön asetus (476/1980). Mainitun asetuksen nojalla merimieheltä vaadittavasta näkö- ja kuulokyvystä 16 päivänä tammikuuta 1985 annettu sosiaali- ja terveysministeriön päätös (70/1985) jäisi edelleen voimaan.

Pykälän 4 momentin mukaan olisi sovellettava tätä lakia, jos muussa laissa tai asetuksessa viitataan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleeseen lääkärintarkastusasetukseen.

Pykälän 5 momentissa säädettäisiin siitä, että ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Ministeriö voi antaa lakiin perustuen teknisuontoisia ja vähämerkityksellisiä asetuksia, jos lailla annetaan säännökset yksilöiden oikeuksien ja velvollisuuksien perusteista. Esityksen 7 §:n 3 momentissa ehdotetaan, että sosiaali- ja terveysministeriö voisi antaa asetuksella tarkempia säännöksiä 6 §:ssä sekä 7 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitetun laivaväen lääkärintarkastuksen tekemisestä. Lisäksi esityksen 4 §:n 2 momentissa ehdotetaan, että sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin laivaväeltä vaadittavasta näkö- ja kuulokyvystä ja värinäöstä sekä muista terveysvaatimuksista. Näiden asetuksenantovaltuuksien nojalla annettavat tarkemmat säännökset valmisteltaisiin kolmikantaisesti yhteistoiminnassa merimiesasiain neuvottelukunnan kanssa.

Lääkärintarkastusasetuksen nojalla merimiehen lääkärintarkastuksia koskevista ohjeista 18 päivänä syyskuuta 1998 annettu sosiaali- ja terveysministeriön ilmoitus (701/1998) jäisi edelleen voimaan. Sen nojalla sosiaali- ja terveysministeriö on antanut lääkärintarkastusasetuksessa tarkoitettuja lääkärintarkastusohjeita. Sosiaali- ja terveysministeriö on viimeksi julkaissut oppaan merimiehen lääkärintarkastusohjeista vuonna 2005 (STM 2005:3). Opas uudistettaisiin vastamaan esitysehdoituksella esitettäviä säännöksiä. Lisäksi lääkärintarkastusasetuksen nojalla merimieheltä vaadittavasta näkö- ja kuulokyvystä annettu sosiaali- ja terveysministeriön päätös jäisi edelleen voimaan.

Näistä poikkeuksellisista lain voimaantulon myötä voimaan jäävistä ohjeista säädetään esitysehdoituksen 18 §:ssä (voimaantulo ja siirtymäsäännökset). Esityksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaisi lääkärintodistuksen mallilomakkeen (9 § 2 momentti) sekä terveydentilavakuutuksen mallilomakkeen (11 § 2 momentti) kuultuaan sitä ennen merimiesasiain neuvottelukuntaa.

3 Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 2011.

4 Esityksen perustuslain mukaisuus ja säätämisyjärjestys

Uudistuksen tavoitteena on saattaa merenkulkijoiden lääkärintarkastuksia koskeva lainsäädäntö vastaamaan perustuslain vaatimuksia ja siirtää sääntely lain tasolle.

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen.

Laivaväen lääkärintarkastuksen tavoitteena on varmistaa henkilön terveydentilan soveltuvuus aluksella tehtävään työhön niin fyysisen kuin psyykkisen terveyden osalta sekä tämän näkö-, kuulo- ja värienerotuskykynsä riittävyys aiottuun työhön. Tavoitteena on myös varmistaa, ettei henkilöllä ole sellaista sairautta, joka pahentuu työssä, saattaa hänet kykenemättömäksi työhönsä tai joka voisi vaarantaa meriturvallisuuden tai muiden aluksella työskentelevien terveyden tai turvallisuuden.

Esityksessä ehdotetaan nykytilasta poiketen lakia sovellettavaksi aluksella työskentelevään laivaväkeen. Aluksella omaa lukuunsa työtä tekevät itsenäiset ammatinharjoittajat, joita ovat esimerkiksi vuokranneet toimitilat laivalta käyttöönsä palvelujen tarjoamista varten matkustajille kuten kampaajat, parturit, kosmetologit ja hierojat, olisivat nykytilasta poiketen lain soveltamisalan piirissä. Myös laivalla oppisopimukseen tai opiskeluun liittyvää harjoittelua tai työssäoppimista suorittavat kuuluisivat lain soveltamisalaan.

Perustuslain 18 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, amma-

tilla tai elinkeinolla. Perustuslakivaliokunta on pitänyt elinkeinovapautta perustuslain mukaisena pääsääntönä, mutta katsonut elinkeinotoiminnan luvanvaraisuuden olevan mahdollista poikkeuksellisesti. Luvanvaraisuudesta on säädettävä lailla ja sääntely on oltava riittävän täsmällinen ja tarkkarajainen. Laivalla työskentelevien oman turvallisuuden sekä aluksen turvallisuuden kannalta on terveys- ja turvallisuusnäkökohtien perusteella asianmukaista ja tarpeellista rajata itsenäisen ammatinharjoittajan elinkeinovapautta siten, että yrittäjältä edellytetään laivaväen lääkäritodistusta ottaen huomioon erityisesti, että yrittäjän työterveyshuolto muutoin on vapaaehtoista. Alusolosuhteissa työskentelevien henkilöiden tulisi olla sillä tavoin perusterveitä, että he hälytyksen tullessa pystyvät pelastautumaan itsenäisesti. Lisäksi aluksella työskentelevillä on rajoitetummat mahdollisuudet saada tarvittaessa pikaista hoitoa. Tästä syystä aluksen turvallisuuden varmistamiseksi esityshedotuksella laajennettaisiin merimieslääkärin tekemän lääkärintarkastuksen vaatimus koskemaan myös laivalla työskenteleviä itsenäisiä ammatinharjoittajia.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Henkilötietojen suojasta säädetään tarkemmin lailla. Perustuslakivaliokunta on terveystietoihin kohdistuvaa sääntelyä arvioidessaan korostanut sitä valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellistä seikkaa, että pyynnön terveystietojen saamisesta tulee olla esimerkiksi viranhoidon tai työtehtävien erityisten vaatimusten vuoksi perusteltua. Lisäksi sääntelyn tulee olla riittävän tarkkarajainen ja täsmällinen. Laivanisännän velvollisuutena olisi varmistaa henkilön terveydentilan soveltuvuus aluksella tehtävään työhön siten, että hän vaatii laivaväkeä esittämään voimassa olevan lääkärintodistuksen tai ehdotuksen 9 §:n 3 momentissa tarkoitetun tilapäisen luvan taikka 12 §:ssä tarkoitetun poikkeusluvan. Merenkulun ammateissa jo

pätevyyskirjan saaminen edellyttää henkilön esittävän todistuksen terveydentilastaan pätevyyskirjan myöntävälle Liikenteen turvallisuusvirastolle. Henkilön terveydentilatietojen säilyttämisvelvollisuus laivanisännällä olisi ainoastaan sen ajan kuin henkilö työskentelee aluksella. Perusteita terveydentilatietojen säilyttämiseen ei ole sen jälkeen, kun henkilön työskentely aluksella päättyy. Se, että laivaväen terveydentilatietojen säilytetään aluksella siellä työskentelyn ajan mahdollistaa valvontaviranomaisen valvontatoimet aluksen pätevän miehityksen toteamisessa. Laivanisännän tulisi antaa laivaväen lääkärintodistus tai poikkeuslupa takaisin henkilölle, kun tämän työskentely päättyy aluksella.

Esityksellä ei rajoiteta henkilön itsemääräämisoikeutta päättää häntä koskevien terveydentilatietojen käsittelemisestä. Laivanisäntä voisi käsitellä laivalla työskentelevän henkilötietoja ainoastaan asianomaisen henkilön suostumuksella. Jos henkilön terveydentila ei olisi laivaväen lääkärintodistuksen mukaan soveltuva aluksella työskentelyyn, asianomainen henkilö voi nykytilaa vastaavasti hakea poikkeusluvan Liikenteen turvallisuusvirastolta. Tämä on merkityksellinen seikka erityisesti perustuslain 18 §:n 1 momentissa turvattujen oikeuksien kannalta. Oikeus valita vapaasti työnsä liittyy perustuslaissa säädettyyn yhdenvertaisuuteen ja syrjintäkieltoon. Siten toista palvelukseen otettaessa on noudatettava tasapuolisen kohtelun vaatimusta.

Perusoikeuksien rajoittamisen näkökulmasta ehdotukset ovat edellä esitetyn nojalla kuitenkin oikeasuhtaisia ja perusteltuja alusturvallisuuden varmistamiseksi.

Edellä esitetyn perusteella lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

laivaväen lääkärintarkastuksista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tarkoitus

Tämän lain tarkoituksena on edistää merenkulun turvallisuutta säätämällä laivaväelle tehtävistä lääkärintarkastuksista.

2 §

Sovelletamisala

Lakia sovelletaan suomalaisella aluksella työskentelevään laivaväkeen.

Lakia ei sovelleta henkilöön, joka työskentelee:

1) puolustusvoimien ja rajavartiolaitoksen aluksella, jota ei pääsääntöisesti käytetä yleisessä liikenteessä matkustajien tai lastin kuljettamiseen;

2) huviveneessä ja huvialuksessa;

3) vuokraveneessä;

4) lossissa;

5) aluksella, jonka pituus on enintään 10 metriä ja jota käytetään teollisuuslaitoksen selvästi erotetuilla vesivarastoalueilla;

6) aluksella, jonka pituus on enintään 10 metriä ja jota ei käytetä yleisessä liikenteessä matkustajien kuljettamiseen, säännölliseen lastin kuljettamiseen eikä hinaukseen;

7) aluksella, jota käytetään sellaisessa vapaaehtoisessa meripelastustoiminnassa, joka ei ole kaupallista toimintaa ja jossa on meripelastustoimen etsintä- ja pelastustehtävien hoitamista varten koulutettu miehistö.

Lakia ei myöskään sovelleta henkilöön, joka:

1) työskentelee aluksella vain sen ollessa satamassa;

2) toimii aluksella tarkastus-, huolto- tai muussa näihin rinnastettavassa tilapäisessä tehtävässä;

3) työskentelee aluksella tilapäisesti esiintyvänä taiteilijana.

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

1) *alkutarkastuksella* ensimmäisen kerran tehtävää lääkärintarkastusta;

2) *uusintatarkastuksella* alkutarkastuksen jälkeistä laivaväen lääkärintarkastusta;

3) *merimieslääkärillä* lääkärin hyväksymisestä merimieslääkäriksi annetussa laissa (47/2009) tarkoitettua lääkäriä;

4) *merimiesterveyskeskuksella* kansanterveyslain (66/1972) 14 a §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuja työterveyshuoltopalveluita tarjoavaa terveyskeskusta;

5) *laivaväellä* ja *laivanisännällä* samaa kuin laivaväestä ja aluksen turvallisuusjohtamisesta annetussa laissa (1687/2009).

4 §

Laivaväen terveysvaatimukset

Laivaväen on täytettävä tehtävän edellyttämät terveysvaatimukset saadakseen työskennellä aluksella. Edellyttämällä laivaväeltä lääkärintodistusta varmistetaan henkilön ter-

veydentilan soveltuvuus aluksella tehtävään työhön.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan säätää tarkemmin laivaväeltä eri tehtävissä vaadittavasta näkö- ja kuulokyvystä ja värinäöstä sekä muista terveysvaatimuksista. Sosiaali- ja terveysministeriön on ennen asetuksen antamista kuultava merimiesasiain neuvottelukuntaa.

5 §

Laivanisännän velvollisuudet

Laivanisännän on varmistettava, että alukselle työhön tulevalla on voimassa oleva 9 §:ssä tarkoitettu lääkärintodistus tai 10 §:n 3 momentissa tarkoitettu tilapäinen lupa taikka 13 §:ssä tarkoitettu poikkeuslupa ja että henkilö luovuttaa mainitun asiakirjan aluksella säilytettäväksi.

Jos laivanisäntä työskentelee aluksella, hänellä on oltava voimassa oleva 9 §:ssä tarkoitettu lääkärintodistus tai 10 §:n 3 momentissa tarkoitettu tilapäinen lupa taikka 13 §:ssä tarkoitettu poikkeuslupa.

Laivanisännän on säilytettävä 1 ja 2 momentissa tarkoitettut asiakirjat aluksella laivaväkeen kuuluvan henkilön palvelussuhteen tai sopimuksen päättymiseen taikka tämän toiseen alukseen siirtymiseen asti.

Laivaväen terveydentilatietojen käsittelyssä noudatetaan, mitä yksityisyyden suojasta työelämässä annetussa laissa (759/2004) säädetään.

6 §

Laivaväen lääkärintarkastukset ulkomaanliikenteessä

Alkutarkastuksen ulkomaanliikennettä varten tekee merimieslääkäri merimiesterveyskeskuksessa. Erityisen painavasta syystä merimieslääkäri voi tehdä alkutarkastuksen myös muualla. Tällöin alkutarkastus on tehtävä uudelleen merimiesterveyskeskuksessa viimeistään kolmen kuukauden kuluttua muualla tehdystä alkutarkastuksesta.

Uusintatarkastuksen ulkomaanliikennettä varten tekee merimieslääkäri. Erityisen pai-

navasta syystä uusintatarkastuksen voi tehdä myös muu laillistettu lääkäri. Tällöin uusintatarkastus on tehtävä uudelleen viimeistään kolmen kuukauden kuluttua ensimmäisessä satamassa, jossa on merimieslääkäri.

7 §

Laivaväen lääkärintarkastukset kotimaanliikenteessä

Alkutarkastuksen kotimaanliikennettä varten tekee merimieslääkäri. Erityisestä syystä myös muu laillistettu lääkäri voi tehdä alkutarkastuksen, jolloin merimieslääkäriin on tehtävä lääkärintarkastus uudelleen kolmen kuukauden kuluttua alkutarkastuksesta.

Uusintatarkastuksen kotimaanliikennettä varten tekee merimieslääkäri tai erityisestä syystä muu laillistettu lääkäri.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä 1 ja 2 momentissa sekä 6 §:ssä tarkoitettua lääkärintarkastuksen tekemisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön on ennen asetuksen antamista kuultava merimiesasiain neuvottelukuntaa.

8 §

Velvollisuus osallistua uusintatarkastukseen poikkeuksellisesti

Jos laivaväkeen kuuluvan henkilön työ aluksella on pitkäaikaisesti keskeytynyt sairauden tai tapaturman vuoksi, uusintatarkastus on tehtävä ennen työhön palaamista.

9 §

Laivaväen lääkärintodistus

Lääkärintodistus annetaan suomeksi tai ruotsiksi ja tarkastettavan henkilön pyynnöstä lisäksi englanniksi ulkomaanliikennettä varten.

Lääkärintodistuksesta tulee käydä ilmi:

- 1) tarkastettavan henkilön nimi ja muut tunnistetiedot sekä yhteystiedot;
- 2) se, että henkilö on fyysiseltä ja psyykkiseltä terveydeltään soveltuva aiotuun tehtä-

vään eikä hänellä ole sellaista vikaa, vammaa tai sairautta, joka estää tai selvästi vaikeuttaa hänen työtään;

3) se, ovatko henkilön näkö- ja kuulokyky sekä värinäkö sosiaali- ja terveysministeriön asetuksessa säädettyjen vaatimusten mukaiset;

4) se, että henkilö ei sairasta tautia, jonka voidaan olettaa pahenevan työssä tai vaarantavan muiden aluksella olevien terveyden taikka merenkulun turvallisuuden.

Jos lääkärintodistus annetaan alle 18-vuotiaalle, siitä tulee käydä ilmi, että työskentely aluksella tai sen jatkaminen ei ole haitallista hänen terveydelleen tai kehitykselleen.

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa laivaväen lääkärintodistuksen mallilomakkeen kuultuaan sitä ennen merimiesasiain neuvottelukuntaa.

Lääkärin velvollisuudesta lähettää jäljennös lääkärintodistuksesta Työterveyslaitokselle säädetään merimiehen lääkärintarkastuksista pidettävästä rekisteristä annetun lain (25/1999) 2 §:ssä.

10 §

Laivaväen lääkärintodistuksen voimassaolo

Laivaväen lääkärintarkastuksesta annettava lääkärintodistus on voimassa kaksi vuotta sen antopäivästä lukien. Alle 18-vuotiaan lääkärintodistus on voimassa yhden vuoden ajan. Värinäköä koskeva todistus on voimassa kuusi vuotta.

Jos laivaväen lääkärintodistuksen voimassaolo päättyy matkana aikana, tarkastus on tehtävä 6 tai 7 §:n mukaisesti ensimmäisessä poikkeamissatamassa, kuitenkin viimeistään kolmen kuukauden kuluttua todistuksen voimassaolon päättymisestä.

Liikenteen turvallisuusvirasto voi pakottavasta syystä antaa henkilölle tilapäisesti luvan työskennellä ilman voimassaolevaa lääkärintodistusta, jos lääkärintodistuksen voimassaolo on äskettäin päättynyt. Lupa on voimassa sellaiseen seuraavaan satamaan saakka, jossa tarkastus voidaan 6 tai 7 §:n mukaisesti tehdä, kuitenkin enintään kolme kuukautta.

11 §

Terveydentilavakuutus

Jos laivaväkeen kuuluvan henkilön yhtäjaksoinen työ aluksella on keskeytynyt muun kuin sairauden tai tapaturman vuoksi, henkilön on annettava laivanisännälle tämän pyynnöstä kirjallinen vakuutus (*terveydentilavakuutus*) siitä, ettei hänen terveydentilansa ole tapahtunut muutoksia viimeisen lääkärintarkastuksen jälkeen.

Sosiaali- ja terveysministeriö vahvistaa terveydentilavakuutuksen mallilomakkeen kuultuaan sitä ennen merimiesasiain neuvottelukuntaa.

12 §

Tietojen antaminen henkilön terveydentilasta

Tarkastettavan tulee lääkärintarkastuksessa esittää tarkastavalle lääkärille selvitys henkilöllisyydestään ja vahvistaa antamansa terveydentilaansa koskevat esitiedot allekirjoituksellaan.

Tarkastavalla lääkäriellä, Työterveyslaitoksella ja Liikenteen turvallisuusvirastolla on tarkastettavan suostumuksella oikeus maksutta saada tarpeellisia tietoja hänen aikaisemmasta terveydentilastaan häntä aikaisemmin hoitaneilta lääkäreiltä, sairaaloilta ja laitoksilta tässä laissa säädettyjen tehtävien suorittamiseksi.

13 §

Poikkeuslupa

Liikenteen turvallisuusvirasto voi hakemuksesta antaa luvan:

1) erityisen painavasta syystä henkilön ottamiseen työhön alukselle huolimatta siitä, ettei häntä alkutarkastuksessa ole todettu työhön soveltuvaksi;

2) erityisestä syystä henkilön jatkaa työtä aluksella huolimatta siitä, ettei häntä uusintatarkastuksessa ole todettu soveltuvaksi tekemään työtä aluksella.

Liikenteen turvallisuusviraston on ennen poikkeuslupa-asian ratkaisemista pyydettävä

lausunto hakijan terveydentilasta Työterveyslaitokselta. Liikenteen turvallisuusvirasto voi myöntää poikkeuslupan enintään kahdeksi vuodeksi kerrallaan ja tarvittaessa asettaa siihen rajoituksia ja ehtoja, jotka liittyvät poikkeuslupan voimassaoloaikaan, liikennealueeseen tai henkilön tehtäviin. Värinäköä koskeva poikkeuslupa voidaan kuitenkin myöntää enintään kuudeksi vuodeksi kerrallaan.

Liikenteen turvallisuusviraston poikkeuslupaa koskevaan päätökseen saa hakea muutosta valittamalla siten kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

14 §

Uuteen lääkärintarkastukseen määrääminen

Sen estämättä, että henkilö on alku- tai uusintatarkastuksessa todettu soveltuvaksi aluksella työskentelyyn taikka hänelle on myönnetty 13 §:n mukainen poikkeuslupa, Liikenteen turvallisuusvirasto voi päätöksellään määrätä henkilön viipymättä uuteen lääkärintarkastukseen, jos on käynyt ilmeiseksi, ettei tämä terveyden heikentymisen vuoksi enää täytä 9 §:n 2 momentissa säädettyjä vaatimuksia taikka 13 §:n nojalla myönnetyn poikkeuslupan myöntämisen edellytyksiä.

Liikenteen turvallisuusviraston on ilmoitettava 1 momentissa tarkoitettua päätöksestä viipymättä asianomaiselle ja sille toiminnanharjoittajalle, jonka palveluksessa henkilö on. Määräyksen tiedoksisaannista lukien henkilö ei ole oikeutettu jatkamaan työskentelyä aluksella ennen kuin terveydentila on todettu siihen soveltuvaksi.

Liikenteen turvallisuusviraston 1 momentissa tarkoitettuun päätökseen ei saa valittamalla hakea muutosta.

15 §

Nähtävänäpito

Tämä laki ja sen nojalla annetut säädökset on pidettävä nähtävänä aluksella tai, jollei se kotimaanliikenteessä aluksen koon huomioon ottaen ole tarkoituksenmukaista, laivanisännän osoittamassa muussa sopivassa paikassa.

16 §

Valvonta

Tämän lain noudattamista valvovat Liikenteen turvallisuusvirasto sekä terveydenhuolto- ja työsuojeluviranomaiset.

17 §

Laivaväen lääkärintarkastusrikkomus

Joka tahallaan

1) rikkoo 5 §:ssä säädetyn velvollisuuden varmistaa, että alukselle työhön tuleva antaa 9 §:ssä tarkoitetun lääkärintodistuksen tai 10 §:n 3 momentissa tarkoitetun tilapäisen luvan taikka 13 §:ssä tarkoitetun poikkeusluvan,

2) rikkoo 5 §:n 3 momentissa säädetyn velvollisuuden säilyttää 9 §:ssä tarkoitetun lääkärintodistuksen tai 10 §:n 3 momentissa tarkoitetun tilapäisen luvan taikka 13 §:ssä tarkoitetun poikkeuslupan aluksella työskentelyn ajan tai

3) antaa totuuden vastaisen terveydentilavakuutuksen tai vahvistaa 12 §:n 1 momentin mukaisesti totuuden vastaiset esitiedot terveydentilastaan,

on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, *laivaväen lääkärintarkastusrikkomuksesta* sakkoon.

18 §

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan merimiehen lääkärintarkastuksista annettu sosiaali- ja terveysministeriön asetus (476/1980). Mainitun asetuksen nojalla merimieheltä vaadittavasta näkö- ja kuulokyvystä sosiaali- ja terveysministeriön päätös (70/1985) jää voimaan.

Aikaisempien säännösten nojalla annettujen merimiesten lääkärintodistusten, tilapäisten lupien ja poikkeuslupien voimassaolo jatkuu niiden voimassaoloajan loppuun.

Jos muussa laissa tai asetuksessa viitataan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleeseen merimiehen lääkärintarkastuksesta an-

nettuun asetukseen, sen sijasta on sovellettava tätä lakia.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

Naantalissa 24 päivänä kesäkuuta 2010

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Peruspalveluministeri *Paula Risikko*